

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства та
інформаційно-аналітичної діяльності

На правах рукопису

МАРИНИЧ РОМАН СЕРГІЙОВИЧ

МІЖНАРОДНІ МУЗЕЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ:

СТРУКТУРА ТА ДІЯЛЬНІСТЬ

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
за освітньо-професійною програмою
«Музеєзнавство, пам'яткознавство, культурний туризм»
спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство»

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент

Надольська Валентина Василівна

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____

засідання кафедри музеєзнавства,
пам'яткознавства та інформаційно-
аналітичної діяльності

від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри проф. Гаврилюк С. В. _____

Луцьк – 2024

АНОТАЦІЯ

Маринич Р. С. Міжнародні музейні організації: структура та діяльність. Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024.

У роботі проаналізовано структуру, основні напрями діяльності, ключові завдання, програми міжнародних музейних організацій – Міжнародної ради музеїв (ICOM), Європейського музейного форуму (EMF), Європейської мережі музейних організацій (NEMO). Висвітлено роль названих організацій у підтримці та реалізації заходів щодо збереження світової культурної спадщини, зокрема в умовах кризових ситуацій (воєнні конфлікти, природні катастрофи), забезпеченні глобального музейного співробітництва, розвитку професійних стандартів у музейній справі.

Звернуто увагу на завдання діючих у складі ICOM комітетів, проекти та ініціативи Міжнародної ради музеїв – «Червоні списки» для боротьби з незаконним обігом культурних цінностей, «Блакитний щит» для захисту спадщини в зонах конфлікту. Розкрито вплив на розвиток музейних установ в Європі через освітні програми, семінари, тренінги, конференції, та співпрацю в межах спільних культурних проєктів Європейського музейного форуму, Європейської мережі музейних організацій.

Висвітлено форми допомоги та підтримки, які були надані міжнародними музейними організаціями українським музеям в умовах повномасштабного військового вторгнення росії, що стало одним із головних викликів для міжнародної музейної спільноти у 2022–2024 рр.

Зроблено висновок про вагому роль міжнародних музейних інституцій у реалізації заходів щодо збереження об'єктів світової культурної спадщини, наголошено на їх здатності швидко реагувати на суспільні виклики, змінювати стратегії для розв'язання актуальних проблем у галузі.

Ключові слова: музей, міжнародні музейні організації, світова культурна спадщина, кодекс музейної етики, Міжнародна рада Музеїв

(ICOM), Європейський музейний форум (EMF), Європейська мережа музейних організацій (NEMO), Дім Європи (House of Europe).

SUMMARY

Marynych R. S. International museum organisations: structure and activities. Qualification thesis on the rights of the manuscript. Lesia Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2024.

The paper analyses the structure, main activities, key tasks, and programmes of international museum organisations – the International Council of Museums (ICOM), the European Museum Forum (EMF), and the European Network of Museum Organisations (NEMO). The role of these organisations in supporting and implementing measures to preserve the world's cultural heritage, in particular in crisis situations (military conflicts, natural disasters), ensuring global museum cooperation, and developing professional standards in museums is highlighted.

Attention is drawn to the tasks of the committees operating within the ICOM, projects and initiatives of the International Council of Museums – Red Lists to combat illicit trafficking in cultural property, Blue Shield to protect heritage in conflict zones. The impact on the development of museum institutions in Europe through educational programmes, seminars, workshops, conferences, and cooperation within the framework of joint cultural projects of the European Museum Forum and the European Network of Museum Organisations is revealed.

The article highlights the forms of assistance and support provided by international museum organisations to Ukrainian museums in the context of Russia's full-scale military invasion, which became one of the main challenges for the international museum community in 2022–2024.

The author concludes that international museum institutions play a significant role in the implementation of measures to preserve the world cultural heritage,

emphasising their ability to respond quickly to social challenges and change strategies to address current issues in the field.

Keywords: museum, international museum organisations, world cultural heritage, code of museum ethics, International Council of Museums (ICOM), European Museum Forum (EMF), European Network of Museum Organisations (NEMO), House of Europe.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	11
1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база.....	11
1.2. Базові поняття наукової роботи.....	16
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНА РАДА МУЗЕЇВ ЯК ПРОВІДНА ОРГАНІЗАЦІЯ МУЗЕЙНОГО СПІВТОВАРИСТВА.....	23
2.1. Структура та пріоритетні напрями роботи організації	23
2.2. Діяльність міжнародних комітетів ІСОМ.....	42
РОЗДІЛ 3. ЗАЛУЧЕНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ МУЗЕЙНОЇ СТРАТЕГІЇ.....	56
3.1. Музейні організації Європи.....	56
3.2. Роль європейських музейних організацій у збереженні культурної спадщини в умовах воєнних конфліктів.....	63
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ.....	98

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах розбудови світової музейної мережі, перетворення музеїв у впливову соціокультурну інституцію важлива роль у виконанні музеями місії виявлення, дослідження, збереження та популяризації культурної спадщини належить зміцненню міжнародної співпраці у галузі. У ХХ ст. з'явилася і розгорнула продуктивну роботу низка міжнародних музейних організацій, які накопичили вагомий досвід взаємодії, напрацювали засадничі нормативні принципи діяльності музеїв, дієво реагують на актуальні суспільні виклики. Апробовані форми і методи організації міжнародного співробітництва у музейній сфері, безсумнівно, заслуговують на увагу науковців різних галузей знань: історії, музеєзнавства, археології, етнології, мистецтвознавства, культурології, соціології, політології, міжнародного права.

Важливість дослідження музейного співробітництва пов'язана ще й з тією роллю, яку відіграють міжнародні інституції в справі збереження та актуалізації культурної спадщини людства. Особливої уваги заслуговують заходи з підтримки музеїв у складних політичних умовах, що вимагають від музейних організацій нових методів взаємодії та ресурсного забезпечення для відновлення і збереження культурних цінностей, як це відбувається в Україні.

Метою дослідження є аналіз діяльності міжнародних музейних організацій як інституцій, що об'єднують музейні установи світу та формують й активізують міжмузейну комунікацію.

Для досягнення означеної мети у дослідженні поставлено наступні **завдання:**

- проаналізувати стан наукової розробки проблеми та джерельну базу дослідження;
- охарактеризувати наукові терміни та поняття, використані при написанні кваліфікаційної роботи;
- дослідити організаційні засади Міжнародної ради музеїв (International

Council of Museums; ICOM), основні напрями діяльності організації;

- висвітлити діяльність Комітетів ICOM;
- розкрити роль європейських музейних організацій у підтримці та розвитку музейництва у регіоні.

Об'єктом дослідження є міжнародне музейне співробітництво як сукупність усталених взаємозв'язків між музейними спільнотами у всьому світі.

Предметом дослідження є діяльність міжнародних музейних організацій, спрямована на поступальний розвиток світового музейництва, перетворення музейної галузі у важливу складову культурного розвитку людства.

Методи дослідження. Для написання наукової роботи використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи, якими послуговуються при проведенні музеєзнавчих, культурологічних та історичних студій. Зокрема, історичний метод використовувався для вивчення розвитку та діяльності Міжнародної ради музеїв з часу її створення. За допомогою історичного методу було досліджено ключові етапи її функціонування та значущі події, які вплинули на світову музейну спільноту.

Серед загальнонаукових прийомів дослідження одними із найважливіших є методи аналізу та синтезу. Аналіз дозволив зосередитися на окремих конкретних питаннях, вирішення яких потребує тема дослідження. Завдяки аналізу джерел (Кодексу музейної етики та інших нормативних документів, прийнятих ICOM) вдалося оцінити її місце і роль у музейному світі, ключові засади діяльності організації. Аналіз інституційних документів також використано для з'ясування ролі європейських музейних організацій у розвитку та трансформації музейної справи у регіоні. Синтез накопиченого матеріалу дозволив скласти цілісну картину діяльності міжнародних музейних організацій як об'єднань музеїв і професійних музейних працівників, які займаються збереженням, охороною та популяризацією світової природної і культурної спадщини.

Завдання роботи вирішувалися шляхом використання порівняльного методу. Порівняння окремих підходів до музейної діяльності, які застосовуються у різних країнах світу, дозволило виявити спільні риси та відмінності в роботі установ. Цей метод також допоміг оцінити ефективність європейських музейних організацій у підтримці музеїв під час кризових ситуацій, зокрема, у ході повномасштабної російсько-української війни.

Критичний підхід було застосовано для об'єктивної характеристики діяльності ICOM та інших міжнародних музейних організацій, аналізу їх внеску у розвиток світового музейництва та збереження культурної спадщини. Критичний аналіз дозволив висвітлити як позитивні аспекти, так й існуючі недоліки в діяльності названих організацій.

Використання методу кейс-стаді дозволило зрозуміти, як міжнародні та європейські музейні організації реагують на кризи та надають допомогу у важких суспільних умовах. Вивчення конкретних випадків (кейсів) підтримки українських музеїв європейською музейною спільнотою стало важливою складовою кваліфікаційної роботи.

У роботі застосовано метод типології та класифікації, який дозволив охарактеризувати діяльність комітетів ICOM, окреслити стан наукової розробки проблеми та погрупувати опрацьовані джерела.

Дослідження категоріально-понятійного апарату зумовило використання у науковій роботі методу термінологічного аналізу. Звернуто увагу на тлумачення у вітчизняній науці понять «музей», «музейна справа», «матеріальна культурна спадщина», «нематеріальна культурна спадщина», «музейний світ», «музейне співтовариство» та ін.

Значну роль у ході написання дослідження відіграло застосування методу узагальнення. Він використовувався для виокремлення тенденцій розвитку міжнародних музейних організацій. Окрім того, застосування методу було виправданим під час формулювання висновків по розділах та загальних висновків роботи.

Комплексне використання у кваліфікаційній роботі названих вище загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання дало можливість всебічно вивчити об'єкт і предмет дослідження, розкрити вплив міжнародних музейних організацій на розвиток і трансформацію світового музейництва.

Наукова новизна дослідження визначається обраною темою, комплексністю підходу до її вирішення та одержаними результатами. У кваліфікаційній роботі комплексно проаналізовано організаційну структуру та основні напрями діяльності міжнародних музейних організацій, спрямовані на підвищенні значення музею як соціокультурної інституції у культурному житті суспільства загалом.

Охарактеризовано діяльність європейських музейних організацій, реалізацію проєктів та програм з підтримки української культурної спадщини упродовж 2022–2024 рр.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що наведені в дослідженні факти, висновки і узагальнення можуть бути використані при подальшій розробці питань теоретичного та прикладного музеєзнавства, створенні спеціальних праць з музеєзнавства, історії музейної справи. Наведені у роботі матеріали можуть бути використані при підготовці лекцій, практичних і семінарських занять із освітніх компонентів «Музеєзнавство», «Історія музейної справи», «Інформаційно-комунікаційні технології у сфері культурної спадщини», «Музейні та пам'яткоохоронні стратегії у ХХІ ст.», «Управління культурною спадщиною», вибіркового ОК, а також у практичній роботі музейних установ.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки магістерської роботи викладені у доповідях на:

1) II Міжнародній науково-практичній конференції студентів і молодих учених «Перспективи популяризації історичної спадщини та культурного туризму в Україні: досвід європейських країн» (м. Львів, 9–10 травня 2024 р.).

2) XIV круглому столі «Сучасний музей як соціальний та освітній простір» (м. Луцьк, 17 травня 2024 р.).

Публікації. Окремі аспекти роботи були опубліковані у 2-х публікаціях: «Кодекс музейної етики ICOM: стандартизація та вплив на етичний аспект у музеях» [27], та «Оцифрування музейних колекцій: основні аспекти та авторське право» [28].

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база

Дослідження розвитку міжнародного музейного співробітництва є важливою науковою проблемою сучасних музеологічних студій. Хоча комплексної монографічної праці з цієї теми поки що немає, проте її окремі аспекти висвітлені в низці узагальнюючих видань та конкретно-музеєзнавчих розвідках.

Історія міжнародних музейних організацій частково представлена в навчальних посібниках з музеєзнавства. Тут ця проблема висвітлюється в контексті становлення музеєзнавства як наукової та академічної дисципліни, розвитку музейництва у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Так діяльність міжнародних музейних організацій розглядається у посібниках з музеєзнавства Белікової М. [2], Міненка Л. [34], Рутинського М. [48]. У навчальних виданнях в першу чергу акцентується увага на процесах утворення міжнародної музейної організації ICOM, її впливі на розвиток сучасного музейного світу. Наприклад, Рутинський М. розглядає ці питання у контексті висвітлення перспектив інтеграції українських музеїв у регіональні, національні та міжнародні музейні організації. Серед найвпливовіших та найуспішніших музейних організацій він називає Міжнародну раду музеїв, Мережу європейських музейних організацій (NEMO), Міжнародний центр вивчення консервації та реставрації культурної спадщини (ICCROM), Європейський музейний форум [48, с. 13]. Зрозуміло, що мета та обмежений обсяг підручників не дозволили авторам розлого розкрити діяльність впливових міжнародних музейних організацій.

Процеси формування та розгортання в сучасних умовах роботи міжнародних музейних організацій як вагомого складника культурного життя світового співтовариства аналізуються у статтях Гаврилюк С. В. [4; 5]. Авторка визначила роль Міжнародної ради музеїв (ICOM) для міжнародного

об'єднання музеїв та професійних музейних працівників, висвітлила роботу одного з її структурних підрозділів – Міжнародного комітету музеології (ICOFOM), а також Українського національного комітету ICOM. Окрема публікація Гаврилюк С. В. присвячена дослідженню Міжнародного досвіду захисту культурних цінностей в умовах воєнного конфлікту.

Діяльність ICOM стала також об'єктом спеціального дослідження Маньковської Р. В., представленого в «Енциклопедії історії України» [26]. Як стаття енциклопедичного видання, публікація містить лише основні факти щодо утворення, структури та діяльності організації.

Низка публікацій авторства зарубіжних дослідників Алтайлі А. [58], Смітса Р. [102], в яких висвітлюється соціальна місія музеїв, їх діяльність щодо збереження нематеріальної культурної спадщини, побіжно торкаються й питань функціонування ICOM.

Зарубіжні вчені також вивчають питання функціонування Комітетів ICOM, нормативних засад Кодексу музейної етики, його застосування у практичній діяльності музеїв (Едсон Г. [68], Лайшун А. [85], Льюїс Г. [86], Майрес Ф. [87], Марстін Дж. [88], Матасса Ф. [89], Пабст К. [96], Шерер Р. [101]). Вони переконані у тому, що етичні принципи забезпечують основу належного соціального, культурного та професійного існування, тому діяльність ICOM з розробки Кодексу музейної етики, постійного його оновлення є надзвичайно важливим напрямом роботи найбільш впливової міжнародної музейної організації. Зазначена проблема розглядається в більш широкому контексті професіоналізації музейного сектора.

У науковій музеєзнавчій літературі представлені також дослідження окремих міжнародних музейних організацій. Зокрема, стаття дослідника Гнідовського М. [6] розкриває історію формування та діяльність Європейського музейного форуму, який він розглядає як інструмент розвитку і культурної дипломатії. Автор охарактеризував передумови створення європейського співтовариства, процес його розбудови, внесок у розвиток міжнародного

культурного співробітництва, участь в професійній підготовці музейних працівників, видавничу та популяризаторську діяльність об'єднання.

До діяльності Європейського музейного форуму у контексті вивчення демократичних змін у музейній справі, їх впливу на розвиток креативних музейних практик та розробку нових моделей музейної комунікації, звертається українська дослідниця Ключко Ю. [15].

Таким чином, оцінюючи стан наукової розробки проблеми впливу міжнародних музейних організацій на розвиток музейного співтовариства, можна зробити висновок, що дана тема досить узагальнено висвітлена у навчальній літературі, а у наукових публікаціях розкрита епізодично. Найбільшу увагу науковців привернули питання історії та діяльності Міжнародної ради музеїв. Разом з тим, на сьогодні комплексне дослідження заявленої в магістерській роботі теми поки що відсутнє.

Джерельну базу дослідження склали кілька груп джерел. У першу чергу, варто назвати міжнародні нормативні акти, які розкривають правове тло діяльності міжнародних організацій. Серед них найвагомніше місце займає Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини (1972 р.) [20]. Це міжнародний договір, прийнятий ЮНЕСКО, який спрямований на збереження культурної та природної спадщини світового значення. Конвенція створює механізм підключення об'єктів до Списку всесвітньої спадщини, що надає їм особливий статус та фінансову підтримку для захисту від загроз. Країни-учасники зобов'язуються охороняти ці об'єкти, надавати їм захист та забезпечувати їхнє використання на благо населення.

Іншим важливим для написання магістерської роботи міжнародним нормативним документом стала Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеціанська хартія, 1964 р.) [33]. Прийнятий на II Міжнародному конгресі архітекторів і техніків історичних пам'яток у Венеції документ став основою сучасних принципів реставрації та консервації. Хартія визначає методи та етичні підходи до збереження історичних будівель і пам'яток, наголошуючи на збереженні їхньої

автентичності та історичної цінності. Вона передбачає, що реставрація має зосереджуватися на захисті оригінальних елементів і уникати створення нових деталей, які можуть спотворити історичний характер пам'яток.

Другу групу джерел склали організаційно-правові документи міжнародних музейних організацій.

Зокрема, це Кодекс музейної етики ICOM, який є ключовим документом організації, регулює діяльність музеїв, музейних працівників та інших спеціалістів, залучених до управління збереження і популяризації культурної спадщини. Документ прийнято в 1986 р. Він регулярно переглядається, щоб відповідати сучасним викликам.

У кодексі визначається суспільна роль музеїв як інституцій, покликаних служити суспільству шляхом надання доступу до освіти та збереження культурних надбань. У документі окреслено основоположні принципи консервації і захисту колекцій, згідно з якими музейні предмети мають зберігатися в умовах, що забезпечують їхню довговічність. Кодекс виокремлює й етичні аспекти питань, пов'язаних із придбанням предметів для музейної колекції, яке має відбуватися лише за законними та прозорими умовами. До фондів не можуть включатися предмети, отримані шляхом незаконного експорту, розграбування чи військових конфліктів. Саме для протидії незаконній торгівлі музеї зобов'язані не брати участь у діяльності, пов'язаній із нелегальною торгівлею культурними цінностями. А для досягнення прозорості придбання предметів, музеї мають документувати усі складові походження об'єктів, їх історію та правовий статус. Кодекс музейної етики просуває повагу культурного різноманіття. Музеї мають сприяти взаєморозумінню між культурами, запобігаючи дискримінації чи упередженню.

Загалом Кодекс музейної етики є універсальним міжнародним стандартом і служить основою для розробки національних норм, і внутрішніх політик музеїв у світі [63].

Іншим важливим документом є Міжнародні «Червоні списки» культурних пам'яток, створені ICOM, як інструмент для боротьби з незаконним обігом культурних цінностей. Вони представляють собою списки категорій пам'яток, які часто є об'єктами нелегальної торгівлі та можуть бути вивезені з країни походження. Основними особливостями документу є фокус на областях зі значним ризиком, адже «Червоні списки» створені для країни або регіонів, де культурна спадщина перебуває під загрозою, наприклад, через конфлікти, природні катастрофи чи політичну нестабільність. Списки не надають індивідуальних описів пам'яток, а класифікують культурні об'єкти за типами: археологічні артефакти; історичні документи; релігійні предмети (іконографія, статуї); етнографічні предмети. «Червоні списки» допомагають митним службам, правоохоронним органам та музеям ідентифікувати об'єкти, які фактично могли бути вивезені незаконно. Це допомагає налагодити міжнародну співпрацю, оскільки списки створені спільно з ЮНЕСКО, Інтерполом та національними органами влади для забезпечення глобальної взаємодії. «Червоні списки» мають інформаційний характер, але не є юридично обов'язковими, проте їх активно використовують для підвищення обізнаності про загрозу культурній спадщині [63].

Третю групу джерел склали матеріали галузевої періодики – профільних видань Міжнародної ради музеїв. Вони не лише розкривають видавничу діяльність ICOM, але й містять цінну інформацію щодо векторів діяльності організації, географії учасників, змін актуальної проблематики та пріоритетів тощо.

У цій групі, в першу чергу, варто назвати «Museum International» – науковий журнал, який покликаний сприяти обміну інформацією про музеї та культурну спадщину на міжнародному рівні. Журнал почав видаватися UNESCO з 1948 р. У 2013 р. права на публікації журналу були передані від UNESCO до ICOM. Від цього часу ICOM несе повну відповідальність за редакційну політику і зміст журналу [95].

Всі випуски журналу оцифровані і розміщені на головному сайті ICOM, що сприяє розвитку музеологічних досліджень. На сторінках часопису обговорюються актуальні питання музейної справи, збереження культурної спадщини та розвитку музеїв у світі. Журнал висвітлює передовий досвід музеїв, інноваційні практики, виклики, які стоять перед музейними працівниками та музейництвом загалом. Тематика публікацій є дуже широкою, охоплюючи питання музейної етики, освітніх програм, ролі музеїв у суспільстві та ін.

До четвертої групи джерел належать матеріали веб-сайтів міжнародних музейних організацій. Вони є найбільш репрезентативним джерелом щодо сучасного функціонування досліджуваних інституцій.

У кваліфікаційній роботі були детально проаналізовані сайти Міжнародної ради музеїв (International Council of Museums), Європейського музейного форуму (European Museum Forum), Мережі європейських музейних організацій (NEMO; Network of European Museum Organisations), Дому Європи (House of Europe). Вони містять звітну та діловодну документацію, періодичні видання, новини, матеріали засідань, фотодокументи та відеозаписи тощо.

Проаналізовані джерела дали можливість комплексно розкрити тему кваліфікаційної роботи та вирішити поставлені дослідницькі завдання.

1.2. Базові поняття наукової роботи

Сучасний етап розвитку музейництва характеризується значною увагою до професійної термінології. Адже як і будь-яка наука музеєзнавство послуговується певними професійними термінами. Наразі лише відбувається процес впровадження та формування музеєзнавчої термінології. Доказом цього є існування декількох визначень поняття «музей» [37].

Перші визначення дефініції «музей», датуються XIX ст. На той час музеєм вважали колекцію матеріальних об'єктів, які зберігаються для освіти й естетичного задоволення. Наголос робився на фізичних деталях колекції та їхній публічній демонстрації [37].

У другій половині ХХ ст. у міжнародному просторі визначення «музей» сформувалося в рамках роботи Міжнародної ради музеїв (ICOM) – організації, яка встановлює світові музейні стандарти.

Вперше визначення поняття «музей» ICOM опублікувала у 1974 р. У ньому музей визначався як неприбуткова інституція, яка служить суспільству, збирає, зберігає, досліджує й експонує матеріальні надбання і несе освітню та розважальну функції. Проте музеї не є сталими і розвиваються разом із суспільством, тому Міжнародна рада музеїв (ICOM) у 2022 р., оновила дефініцію, надавши у ній їй акцент на дослідницькій функції та соціальній ролі музею. Згідно з оновленим визначенням, музей – це інклюзивна інституція, яка сприяє розумінню культурного різноманіття, екологічної стійкості та соціальної справедливості. Також у ньому називаються нові, сучасні функції музею, а саме: інтерактивність, інновації та інтеграція нематеріальної культурної спадщини [37].

У незалежній Україні музеєзнавство як наука позбувається радянських підходів та принципів, орієнтується на розробки зарубіжної музеології, хоча проблеми термінології продовжують перебувати у полі зору дослідників. Вітчизняні вчені звертають увагу на те, що музей є місцем збереження національної спадщини, платформою для діалогу, простором для інноваційних форм культурної діяльності [37].

Важливим для теоретичного осмислення сутності музею стало прийняття Закону України «Про музеї та музейну справу». У документі музей визначається, як науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науковою та освітньою метою, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини [44].

Проте серед українських дослідників і практиків у галузі музейної справи не має однастайності щодо трактування базового терміну. Наприклад Белікова М. В. називає музей науково-дослідною і культурно-освітньою установою, яка відповідно до своїх суспільних функцій здійснює

комплектування, облік, збереження, вивчення пам'яток історії, культури та об'єктів природи [2]. У свою чергу Білик Н. І. подає таке визначення: «музей – це не просто культурний, науковий чи мистецький заклад. Виконуючи традиційні демонстраційні функції експонування, він водночас стає середовищем навчання, науковим, духовним і розвивальним осередком, центром організації освіти й дозвілля» [3, с. 83].

Спільним для цих визначень є означення функцій музею: збиральницька, збереження, дослідження, інтерпретація. Відмінним є зорієнтованість музею.

Таким чином, до сьогодні не вдалося знайти якоесь загальноприйняте значення терміну «музей», що значною мірою пояснюється змінами, що відбуваються в музейній справі та напрямках діяльності самого музею. Різні автори розглядають «музей» під різними кутами зору в залежності від специфіки його діяльності. Складність визначення цього поняття визначається, насамперед, зміною функцій музею, форм його діяльності. Попри відсутність в музеєзнавчій термінології загальноприйнятого визначення терміну «музей», все таки можна констатувати, що ця установа займається різноплановою діяльністю й всі функції музею знаходять свою реалізацію в процесі формувань та комплектування музейних фондів і колекцій й подальшій їх інтерпретації.

Діяльність музеїв різного типу і профілю складає основу музейної справи. У ЗУ «Про музеї та музейну справу» вказано, що музейна справа – спеціальний вид наукової та культурно-освітньої діяльності, що включає комплектування, зберігання, охорону і використання музеями культурних цінностей та об'єктів культурної спадщини України, в тому числі їх консервацію, реставрацію, музеєфікацію, наукове вивчення, експонування та популяризацію [44].

Близьким до вище наведеного є визначення Силенко І. С., яка вважає, що «музейна справа – це комплекс заходів, що охоплює наукову, культурну та освітню діяльність, спрямовану на збереження, дослідження та популяризацію культурної спадщини» [49]. Більш структуровано характеризує вказаний

термін вітчизняна дослідниця Белікова М. В. Музейною справою вона називає особливу сферу суспільної діяльності, яка включає: а) музейну практику (науково-фондову, науково-експозиційну та культурно-масову (науково-просвітню) роботу); б) спеціальну наукову дисципліну – музеєзнавство; в) музейну політику (законодавство) [2].

Розвиток музейної справи у межах окремих держав, розбудова музейної мережі зумовили формування міжнародного музейного співтовариства. На думку Міненка Л. М., музейне співтовариство – це спільнота музейних працівників, науковців та культурних активістів, яка об'єднує професіоналів для збереження, та розвитку музейної справи [34].

Музейне співтовариство включає галузеві організації, установи та професіоналів, які займаються збереженням, дослідженням, експонуванням та популяризацією культурної спадщини через музеї та інші культурні інституції. Це не лише сукупність усіх музеїв, а й широке коло людей, які працюють в галузі музеєзнавства, археології, історії, мистецтва, культурної антропології та інших суміжних дисциплін.

Складовими музейного співтовариства є музеї та галереї (інституції, які зберігають і виставляють експонати), професіонали галузі (куратори, реставратори, музейні педагогічні працівники, науковці, архівісти та інші спеціалісти, які працюють у галузі музейництва), освітні програми та ініціативи (інклюзивні програми, які сприяють залученню різних груп населення до культурних цінностей), міжнародні організації та асоціації, які об'єднують музеї та музейних працівників усього світу; ініціативи, що орієнтовані на збереження матеріальних і нематеріальних культурних цінностей. Музейне співтовариство активно обмінюється досвідом, співпрацює для розвитку музейної справи, організовує конференції, виставки та наукові дослідження.

Зусилля музейного співтовариства спрямовані на виявлення, збереження, популяризацію об'єктів матеріальної і нематеріальної культурної спадщини. Під «матеріальною культурною спадщиною» розуміються:

пам'ятки, ансамблі, визначні місця, а також: вміст бібліотек, музеїв, архівів; архітектурні будівлі (церкви, монастирі, замки, палаци) та інші культурні й архітектурні пам'ятники [50]. Дубровіна Л. А. вказує, що до матеріальної культурної спадщини належать об'єкти, які мають фізичне втілення, зокрема пам'ятки архітектури, історичні документи, твори мистецтва [10]. Тож є очевидним, що матеріальна культурна спадщина – це споруди і предмети, які мають фізичне втілення і несуть культурну, чи історичну складову. Збереження матеріальної культурної спадщини має велике значення, оскільки названі об'єкти дозволяють вивчати історичний процес, культуру та мистецтво, а також є частиною національної ідентичності та спадщини для майбутніх поколінь.

Нематеріальна культурна спадщина визначається у Законі України «Про культуру» як звичаї, форми показу та вираження, знання, навички, що передаються від покоління до покоління, постійно відтворюються спільнотами та групами під впливом їхнього досвіду, оточення, взаємодії з природою, історією та формують у них почуття самобутності, та наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного розмаїття і творчості людини [43]. Вона відрізняється від матеріальної спадщини тим, що не пов'язана з фізичними об'єктами або архітектурними пам'ятками, а існує в формі нематеріальних аспектів культури, таких як традиції, звичаї, обряди, усна творчість, музика, танці, ремесла, кухонні традиції та інше. Дослідник Багіров В. С., трактує нематеріальну культурну спадщину, як знання, обряди, навички, що не мають матеріальної форми, але є важливими для культурної ідентичності народу [1]. Оскільки нематеріальна культурна не має матеріальної форми, вона зберігається завдяки живому передаванню знань і практик від покоління до покоління. Ця спадщина є важливою частиною ідентичності і культурного різноманіття народів світу.

Таким чином, у сучасному вітчизняному і зарубіжному музеєзнавстві не існує усталених трактувань базових понять цієї науки – «музей», «музейна

справа», «музейне співтовариство», «матеріальна культурна спадщина», «нематеріальна культурна спадщина» та ін.

Висновки до розділу 1

Аналіз теоретико-методологічних основ кваліфікаційної роботи демонструє, що проблема міжнародного музейного співробітництва, щодо її актуальності, залишається недостатньо опрацьованою в науковій літературі. Нині окремі аспекти цієї теми містяться у фрагментарних дослідженнях, зокрема щодо історії діяльності Міжнародної ради музеїв (ICOM), але комплексні роботи, які б системно висвітлювали цю тему, ще не створені.

Джерельна база дослідження є різноманітною, що вказує на багатомірність теми. Першу її складову формують міжнародні нормативні акти, такі як Конвенція ЮНЕСКО 1972 р. і Венеціанська хартія 1964 р., які складають правові й етичні підвалини охорони культурної спадщини. Документи не лише створюють основу для збереження культурних цінностей, але й формують міжнародний контекст музейної діяльності, в якому розробляються подальші стратегічні ініціативи.

Другу складову джерельної бази становлять організаційно-правові документи, зокрема Кодекс музейної етики ICOM, який конкретизує підходи до управління музейною спадщиною, інтегруючи правові норми з етичними стандартами.

Третя група джерел, представлена виданнями міжнародних музейних організацій, які розширюють розуміння динаміки розвитку музейної справи на міжнародному рівні.

Четверту групу складають матеріали веб-сайтів міжнародних музейних організацій, які містять не лише звітну документацію, але й актуальну інформацію про проекти, партнерства й ініціативи.

Аналіз базових понять кваліфікаційної роботи свідчить про відсутність єдиної загальноприйнятої музеєзнавчої термінології. Науковці так і не зійшлись на якомусь одному визначенні центрального поняття, а саме терміну

«музей», у музеєзнавчій науці. Зміни та трансформації музею, а також зміна форм його діяльності, потребують корекції музеєзнавчої термінології. Врегулювання питання музеєзнавчих термінів до сьогодні залишається відкритим та актуальним.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНА РАДА МУЗЕЇВ ЯК ПРОВІДНА ОРГАНІЗАЦІЯ МУЗЕЙНОГО СПІВТОВАРИСТВА

2.1. Структура та пріоритетні напрями роботи організації

Міжнародна рада музеїв (ICOM) – це глобальне об'єднання музеїв і професіоналів у музейній сфері, що займаються збереженням, охороною і популяризацією світової природної і культурної спадщини, як матеріальної, так і нематеріальної. ICOM був створений у 1946 р. і є недержавною організацією, що має безпосередній зв'язок з ЮНЕСКО та консультативний статус в Економічній і соціальній раді ООН. ICOM виконує частину музейної програми ЮНЕСКО. Штаб-квартира організації розташована в Парижі, де також знаходяться секретаріат та музейний інформаційний центр UNESCO-ICOM. Девіз ICOM – «Музеї не мають кордонів, у них є мережа» [5, с. 158; 45].

Протягом багатьох років ICOM розвивався відповідно до потреб міжнародних музейних професіоналів, пам'ятаючи про свою головну місію. Понад 60 років після свого створення організація продовжує представляти світову музейну спільноту.

Створення ICOM відбувалося упродовж 1946–1947 рр. Протягом року після її заснування два засідання ознаменували народження Міжнародної ради музеїв. Перше відбулося в Парижі з ініціативи Чонсі Хемліна (США), який став першим президентом організації. Друге засідання, перша Генеральна Асамблея, відбулося в Мексиці. За період 1947–1968 рр., відбулися перші сім Генеральних конференцій ICOM. Впродовж цього часу організація розвивала свою структуру, географічне представництво, а її діяльність ставала все більш професійною та послідовною. Періодом кризи та переходу на новий етап розвитку стали 1968–1977 рр. Причиною змін було те, що до 1968 р., борг ICOM став хронічним. Діяльність, проєкти та витрати продовжували зростати, а членські внески залишалися незмінними протягом восьми років. У кінці 1970-х рр. існування ICOM опинилося під загрозою. Вихід знайшли у

збільшенні членських та інших відповідних внесків. Після цього, у 1977–1989 рр., ICOM виходить на міжнародний рівень. Організація починає просувати свою діяльність в країнах, що розвиваються. Резолюція прийнята в Москві у 1977 р., передбачала підтримку країн Азії, Африки і Латинської Америки у підготовці музейних кадрів та реставраторів. Чотири вирішальні конференції 1977, 1980, 1983 і 1986 рр. дозволили ICOM досягти двох стратегічних цілей: доопрацювання нового вектору руху для музеїв, як установ, що працюють на благо суспільству та його розвитку; прийняття Кодексу музейної етики, документу світового значення.

Упродовж 1989–1996 рр. фінансове становище ICOM стало більш стабільним і дефіцит бюджету був покритий у 1994 р. Фандрайзингова політика допомогла прокласти шлях до перспективного майбутнього. Нова ера діяльності для організації розпочалася у 1996–2004 рр., адже від 1996 р. ICOM посилила боротьбу з незаконним обігом культурних цінностей, розробивши серії «Червоні списки» та «Сто зниклих об'єктів». Було розпочато Програму надзвичайних ситуацій музеїв (MEP) у 2002 р., а також участь ICOM у Міжнародній раді Блакитного щита (ICBS).

Починаючи з 2004 р. і донині, ICOM відкривається для Азії. Організація створила робочу групу з метою розробки нової стратегії свого подальшого розвитку. Перша Генеральна конференція в Азії відбулася у 2004 р., в Сеулі, Корея. У 2010 р. ICOM взяла участь у Всесвітній виставці в Шанхаї та організувала в цьому місті свою Генеральну конференцію [73].

За час свого існування організація вибудовувала свою структуру, удосконалюючи систему підрозділів. Вищим керівним органом ICOM є Генеральна асамблея, яка збирається кожні три роки. Вищий рекомендаційний орган Міжнародної ради музеїв – Генеральна конференція, яка також відбувається раз на три роки; її рішення затверджуються Генеральною асамблеєю. Конференція привертає увагу міжнародної музейної спільноти до обраної музейними фахівцями теми. На цих зібраннях понад 1500 експертів і музейних професіоналів протягом тижня проводять зустрічі для обговорення

музейних проблем і обміну думками. Генеральна конференція включає наукові дискусії міжнародних комітетів ICOM, адміністративні сесії, на яких Генеральна асамблея та Консультативний комітет ухвалюють організаційні рішення, і форум, присвячений міжнародним музейним подіям відповідно до обраної теми [5, с. 159; 45].

Між засіданнями Генеральної асамблеї та конференціями керівництво ICOM здійснює Виконавча рада, яку очолює президент організації (нині це Емма Нарді з Італії). Місія Ради полягає у виконанні рішень і рекомендацій Генеральної асамблеї, а також у координації діяльності національних і міжнародних профільних комітетів ICOM та його регіональних альянсів. Виконавча рада відповідає за реалізацію Стратегічного плану ICOM. Вона збирається два-чотири рази на рік і складається з 16 членів, обраних на три роки. Це президент та два віце-президенти ICOM, Генеральний директор організації (який здійснює повсякденний контроль за роботою ICOM), 11 звичайних членів Виконавчої ради (один з них є скарбником) та голова Консультативного комітету (який є членом Ради за посадою). Виконавча рада відповідає за фінанси ICOM, основними джерелами яких є членські внески, продаж видань, субсидії ЮНЕСКО, гранти тощо. Організаційні питання діяльності ICOM знаходяться у компетенції Секретаріату. Рішення поточних питань діяльності організації, розробка проєктів планів роботи та виконавчих структур – це завдання таких підрозділів ICOM, як постійні комітети і робочі групи [29].

Комітети ICOM представляють музеї та музейних професіоналів у межах асоціації, сприяючи ресурсам, розвитку та різноманітності в ICOM. Вони поділяються на: національні комітети; міжнародні комітети; регіональні альянси; афілійовані організації [45].

Нині в Міжнародній раді музеїв нараховується понад 45 000 членів ICOM із 138 країн, які беруть участь у різноманітних заходах національного, регіонального та міжнародного рівня: семінарах, публікаціях, тренінгах, спільних програмах [60]. Членство в ICOM може бути як інституційним, так і

індивідуальним. Щоб стати членом ICOM, потрібно бути музеєм чи інституцією, яка відповідає критеріям ICOM, визначеним у Статуті; бути фахівцем у галузі музейної справи або особою чи інституцією, зацікавленою в розвитку музейної спільноти; приймати та дотримуватися Кодексу професійної (музейної) етики ICOM. Особи або інституції, які займаються торгівлею предметами культурної спадщини (мистецькими, природничими, науковими артефактами), не можуть бути членами ICOM. Це обмеження також стосується будь-якої особи чи інституції, діяльність яких може призвести до конфлікту інтересів з роботою ICOM [5, с. 159].

Членство в ICOM передбачає приєднання до активної мережі, яка об'єднує понад 20 000 музеїв світового класу. Вступ до ICOM сприяє інтеграції у світове музейне співтовариство та участі у наукових обмінах, конференціях, дебатах та інших заходах, присвячених обговоренню майбутнього музеїв. Для музеїв та музейних фахівців членство в ICOM дає можливість отримати членські картки, які є міжнародними перепустками до музеїв у всьому світі. Це також гарантує безкоштовні або зі знижкою реєстраційні збори на всі події ICOM, заходи, організовані партнерськими організаціями, та деякі відомі міжнародні арт-ярмарки. Членство також надає постійні знижки в музейних крамницях та на спеціалізовану літературу [45].

Щоб стати членом ICOM, потрібно вибрати форму членства (інституційне чи індивідуальне). Інституційний член, залежно від категорії членства та розміру внеску, отримує від трьох до восьми карток; індивідуальний член – одну іменну картку. Для отримання картки необхідно заповнити відповідні заяви, анкети та форми й надіслати їх до національного комітету ICOM у своїй країні, а також надати рекомендацію, підписану не менше ніж двома діючими членами ICOM. Заява розглядається на найближчому засіданні президії відповідного національного комітету. Після отримання позитивної відповіді потрібно сплатити членський внесок за поточний рік на розрахунковий рахунок ICOM. Після цього документи кандидата надсилаються до центрального офісу ICOM, який після обробки

надсилає картки відповідному національному комітету для подальшої передачі кандидату. Членство дійсне упродовж одного року і лише для поточного календарного року. Поновлення членства на наступний рік підтверджується маркою, виданою національним комітетом після сплати членського внеску [5, с. 159; 45].

Як провідний світовий аналітичний центр у сфері музейної справи, ICOM прагне знайти рішення для сучасних викликів і потреб музеїв. Організація фокусується на таких питаннях: майбутнє музейної професії; професійна співпраця та обмін досвідом; поширення знань і підвищення кваліфікації; навчання персоналу; вдосконалення професійних стандартів; уточнення та розповсюдження професійної етики; збереження спадщини та боротьба з незаконним переміщенням культурних цінностей. ICOM також займається допомогою музеям у випадках надзвичайних ситуацій і конфліктів у всьому світі.

Щороку організація проводить близько 250 міжнародних заходів для підвищення кваліфікації музейних працівників [55; 99]. Для цього використовується інтерактивна онлайн-платформа ICOMMUNITY, а також публікації, зокрема журнал «Новини ICOM» і щоквартальний часопис «Museum», що видається спільно з ЮНЕСКО. Ці ресурси допомагають інформувати музейну спільноту про новини, тенденції та інновації у музейній справі.

Особливу увагу ICOM приділяє боротьбі з незаконним переміщенням культурних цінностей, співпрацюючи з ЮНЕСКО, Інтерполом і Всесвітньою митною організацією. Одним з важливих інструментів у цій сфері є Червоні списки культурних об'єктів, які представляють категорії цінностей, що можуть бути вкрадені чи незаконно переміщені. Ці списки допомагають виявляти та запобігати незаконному продажу чи експорту культурних об'єктів [99].

Червоні списки не є переліком викрадених об'єктів, а містять інвентаризовані об'єкти, що є частиною колекцій визнаних установ. Вони

ілюструють найбільш вразливі категорії культурних цінностей. ICOM публікує ці списки починаючи з 2000 р. завдяки співпраці з національними та міжнародними експертами. Списки публікуються різними мовами і допомагають виявити та відновити тисячі культурних цінностей з таких країн, як Ірак, Афганістан і Малі [5, с. 160].

Червоні списки доступні в цифровому форматі, а друковані буклети поширюються серед правоохоронних органів. ICOM заохочує всіх, хто займається охороною культурних цінностей, використовувати ці списки для максимального ефекту (див. Додаток А).

ICOM активно підтримує музейних фахівців у відновленні після стихійних лих і в плануванні реагування на надзвичайні ситуації. Відповідно до статей 1.6 та 2.21 Кодексу етики музеїв ICOM, музеї зобов'язані захищати свої колекції від природних та техногенних катастроф. Для цього ICOM розробляє програми та підвищує обізнаність про збереження спадщини в небезпечних ситуаціях і після катаклізмів. Для допомоги у боротьбі з такими ситуаціями існують різні комітети і програми. Серед них – Комітет з управління ризиками стихійних лих (DRMC). Він об'єднує фахівців, які допомагають країнам справлятися з надзвичайними ситуаціями, пов'язаними з культурною спадщиною. DRMC є постійним комітетом, що спеціалізується на реагуванні на надзвичайні ситуації після великих природних і техногенних катастроф, а також у період військових конфліктів. Він займається зменшенням шкоди через проведення превентивних заходів, зниження ризиків і швидке втручання. DRMC працює лише із запитамми музеїв або інших інституцій, коли ситуація виходить за межі національних можливостей. Комітет підтримує зв'язок з міжнародною спільнотою для обміну інформацією та координації зусиль щодо управління ризиками. DRMC оцінює критичні ситуації, визначає потреби та розробляє механізми реагування, такі як звіти про швидку оцінку збитків. Комітет також підтримує довгострокову розбудову потенціалу музейних професіоналів і сприяє розвитку регіональних мереж [69].

Програма «Музейна надзвичайна ситуація» (МЕР) ставить за мету навчити музейних фахівців планувати ефективно реагувати на різні катастрофи. ICOM створив МЕР для допомоги музейним професіоналам і експертам в подоланні потенційних катастроф (землетруси, пожежі, повені, урагани та руйнування від війни) через попереднє планування. Метою є розробка превентивних заходів за допомогою організації освітніх тренінгів, які поєднують теоретичні знання та практичні дослідження. Програма базується на двох ключових принципах: адаптація до місцевих умов та специфіки середовища; впровадження регіональних мереж і координація з національними комітетами. Інститут консервації Гетті та ICCROM (Міжнародний центр вивчення збереження та реставрації культурних цінностей) долучилися до розробки навчальних інструментів для цієї програми [69].

Організацією захисту культурної спадщини під час збройних конфліктів і стихійних лих, а також наданням посткризової підтримки займається інтернаціональний «Блакитний щит». Цей символ, який використовують для позначення культурних об'єктів, що охороняються за Гаазькою конвенцією 1954 р., іноді називають культурним еквівалентом Червоного Хреста. «Блакитний щит» був заснований у 1996 р. як незалежна організація для захисту культурних цінностей. Вона об'єднує знання та досвід таких організацій, як ICOM, МКА (Міжнародна рада з архівів), ІФЛА (Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій і установ) та ІКОМОС (Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць) [106].

Як член Виконавчої ради «Блакитного щита», ICOM отримав завдання від ЮНЕСКО підготувати звіт про загрози культурним цінностям під час збройних конфліктів. Мережа «Блакитний щит» працює у всьому світі, захищаючи культурну спадщину, включаючи музеї, пам'ятники, археологічні пам'ятки, архіви, бібліотеки, аудіовізуальні матеріали, природні території та нематеріальну спадщину, у надзвичайних ситуаціях. Мережа складається з

національних комітетів, координованих міжнародним комітетом – Міжнародною радою «Блакитний щит».

Діяльність «Блакитного щита» базується на міжнародному праві, зокрема, на Гаазькій конвенції 1954 р., та двох протоколах до неї, які є частиною міжнародного гуманітарного права. Організація використовує символ конвенції для своєї роботи, працюючи над захистом культурної спадщини під час конфліктів і стихійних лих у всьому світі [106].

Як міжнародна організація, ICOM продукує величезну кількість публікацій, включаючи матеріали її комітетів та регіональних альянсів. Усі вони зберігаються в Центрі інформації ICOM, розташованому у штаб-квартирі організації, та заснованому у 1948 р. Цей Центр управляється Секретаріатом ICOM і містить колекцію національних законодавчих актів з охорони культурної спадщини, каталоги національних і міжнародних музеїв, публікації та звіти про незаконну торгівлю та загрози для спадщини у надзвичайних ситуаціях. В онлайн-бібліотеці ICOM індексується понад 44 000 посилань [79].

Архіви Секретаріату та частина архівів міжнародних комітетів також зберігаються в штаб-квартирі ICOM. База даних архіву доступна онлайн для членів організації. Центр розташований за адресою 15 rue Lasson, 75012 Paris, і відкритий для членів ICOM, дослідників та студентів за попереднім записом. Для запису на прийом необхідно зв'язатися з документалістом Інформаційного центру ICOM.

У 1995 р., колекцію монографій та періодичних видань з музеєзнавства, музеографії та консервації, а також колекцію музейних каталогів було передано до відділу документації Служби музеїв Франції (Direction Générale des Patrimoines). У 2022 р., ця колекція була переведена до Центру етюдів і документації Центру Домініка-Віван Денон, що розташований у південному крилі Кур-Карре в Музеї дю Лувр, доступ до матеріалів якого можна отримати лише за попереднім записом [79].

Також у 1994 р., важлива колекція каталогів виставок була передана до бібліотеки Національної вищої школи витончених мистецтв (ENSBA) [79].

У межах ICOM діють різноманітні науково-дослідні та навчальні центри, які займаються модернізацією музейної галузі. До них належить і Міжнародний навчальний центр музеєзнавства ICOM (ICOM-ITC). Він є результатом співпраці між ICOM, ICOM China та Палацовим музеєм у Пекіні. Центр надає освітні програми для розширення знань у галузі музеєзнавства для зростаючої спільноти музеїв.

Центр розробляє ці програми разом з міжнародними та китайськими експертами, які проводять лекції, дискусії та заходи, що стосуються сучасних потреб, таких як залучення громади, соціальна роль музеїв, розвиток партнерств, музейна етика та інше.

ICOM-ITC прагне сприяти міжнародному обміну та дослідженням між музеями, покращувати професійні навички музейних спеціалістів з країн, що розвиваються, зокрема з Азійсько-Тихоокеанського регіону. Для цього Центр регулярно надає повні та часткові гранти для забезпечення участі відібраних кандидатів. Курси проводяться двічі на рік англійською мовою [84].

Міжнародний музейний науково-дослідний та обмінний центр ICOM (ICOM-IMREC) є міжнародною платформою для досліджень та обміну знаннями в сфері музейної справи та суміжних областей. Ідея створення цього центру виникла після Генеральної конференції ICOM у Кіото (2019 р.), у результаті співпраці між ICOM та Шанхайським університетом у Китаї, яка була ініційована для реалізації Резолюції 2 Генеральної Асамблеї про інтеграцію Азії до спільноти ICOM.

Цей партнерський проєкт має на меті мотивувати музеї всього світу до участі в більш різноманітному, інклюзивному та демократичному культурному діалозі та сприяти співпраці між ICOM і глобальною музейною спільнотою. ICOM-IMREC також забезпечує можливості для досліджень і обміну знаннями для членів ICOM, особливо для молодих музейних лідерів з країн, що розвиваються.

Основні завдання ICOM-IMREC відповідно до місії ICOM включають: створення глобального аналітичного центру та міжнародної мережі;

розв'язання критичних теоретичних і практичних проблем, що постають перед міжнародною музейною спільнотою; сприяння міжгеографічному та міждисциплінарному співробітництву для наукових досліджень актуальних і нових проблем у музеєзнавстві; публікацію звітів, що містять аналіз даних та результати досліджень [80].

Щороку ICOM організовує різноманітні регіональні тренінги, щоб надати музейним фахівцям з усього світу можливість взяти участь у високоякісних семінарах, які проводять міжнародні експерти. Ці воркшопи також мають на меті створення регіональних мереж для фахівців, які вони можуть використовувати для обміну інформацією або для ініціювання та розвитку спільних проєктів.

ICOM прагне забезпечити участь музейних фахівців з усіх регіонів, організовуючи тренінги кожні два роки. Залежно від регіону тренінги проводяться трьома офіційними мовами: англійською, французькою та іспанською. Наприклад, у жовтні 2018 р., 67 міжнародних фахівців з музеїв Катару взяли участь у навчальній програмі, організованій ICOM разом з музеями Катару. Воркшопи охоплювали такі теми як «Етичний музей», «Управління музеєм сьогодні – добрі практики», «Музеї як двигуни культурної дипломатії», «Популяризація музею в цифрову епоху» та «Розробка цікавих виставок». Навчання проходило в Музеї ісламського мистецтва в Досі з 7 по 24 жовтня 2018 р. [100].

П'ятиденний воркшоп в Музеї водної цивілізації Амана (Марракеш) з теми маркетингу та фандрейзингу відбувся у червні 2019 р. для музейних фахівців із семи франкомовних країн Африки. Цей проєкт став результатом співпраці між ICOM, ICOM Мороссо та Міністерством культури Франції. Воркшоп надав учасникам інструменти для створення і розвитку інноваційних альянсів і фандрейзингової діяльності в музеях, створивши простір для діалогу та обміну досвідом [100].

У жовтні 2019 р. учасники з дев'яти країн Латинської Америки взяли участь у семінарі, організованому ICOM, Колумбійським музеєм пам'яті та

ICOM Colombia в Музеї Ла Тертулія (Калі). Воркшоп був спрямований на розв'язання музеологічних і педагогічних викликів, з якими стикаються сучасні музеї Латинської Америки, і мав особливе значення в контексті зростання соціальної та політичної напруги [100].

Разом зі Смітсонівським національним музеєм афроамериканської історії та культури (NMAAHC) у травні 2023 р. ICOM організувала семінар у Вашингтоні, округ Колумбія. Мета програми полягала в обміні досвідом і методологіями, які сприяють міжкультурному діалогу, а також у розвитку міжнародних партнерств та проєктів [100].

Семінар, присвячений маркетингу, розвитку аудиторії та фандрейзингу був проведений ICOM та ICOM Mexico у жовтні 2023 р. у Мексиці. Програма була розрахована на розвиток навичок і потенціалу 30 музейних фахівців з Латинської Америки та Карибського басейну. Семінар проходив на двох майданчиках: MIDE (Museo Interactivo de Economía) та Museo Kaluz, і включав лекції, семінари та дискусії, що допомогло учасникам розвивати свої знання та досвід у сфері маркетингу та фандрейзингу [100].

ICOM також організовує програми обміну для посилення співпраці між членами своєї мережі, де дві країни взаємно приймають музейних професіоналів з партнерських країн. Учасники працюють разом, обмінюються ідеями та стратегіями розробки виставок, базуючи свою роботу на принципах взаємного навчання та професійного діалогу.

Програма обміну відповідає потребам та бажанням учасників і приймаючих установ, забезпечуючи широкий обмін знаннями між країнами. Однією з перших була реалізована програма обміну між Сенегалом і Швейцарією у липні 2019 р. Секретаріат ICOM та ICOM Швейцарія запустили програму обміну між швейцарськими та сенегальськими музейними фахівцями. Сенегальський фахівець відвідав Château de Prangins та інші швейцарські музеї, зокрема музей Ландес у Цюріху, щоб отримати професійний досвід швейцарського музейного середовища. У межах програми він допоміг у підготовці модуля для експозиції музею, присвяченої історії

індійських жінок. У свою чергу, швейцарський музейний фахівець відвідав Дакар, де *Imagi Nation Afrika* організувала для нього два тижні занурення в музейну діяльність та спільну роботу над створенням навчальних матеріалів для Жіночого музею Генрієтти Батілі.

Другий обмін відбувся між Ботсваною та Німеччиною у 2021 р. ICOM разом з ICOM-Німеччина, ICOM Zambia та Музеєм європейських культур – Національні музеї Берліна (МЕК) організували місячний навчальний візит для музейного фахівця з Ботсвани. Програма передбачала обмін знаннями завдяки реалізації спільного проєкту, в якому учасник мав можливість розробити стратегічні ініціативи для представлення європейських колекцій Музею європейських культур. У другій частині програми музейний фахівець з Німеччини співпрацював з музеєм у Замбії.

Ще один з обмінів проходив між Німеччиною та Замбією У вересні 2023 р. ICOM-Німеччина, ICOM Zambia та Музей Лівінгстона організували 20-денний навчальний візит для музейного фахівця з Німеччини. Учасник працював над виставковими проєктами та освітніми програмами разом з професіоналами Музею Лівінгстона, забезпечуючи взаємний обмін знаннями і досвідом між Німеччиною та Замбією [72].

Окрім того, у 2021 р. ICOM розроблений безкоштовний масовий відкритий онлайн-курс (МООС) на тему «Створення значущих та інклюзивних музейних практик». Основна мета курсу – представити успішні стратегії та методології, які музеї використовують для залучення історично маргіналізованих спільнот, а також розглянути виклики, з якими стикаються інституції. Курс також ілюструє різні методики музейної інклюзії. Навчальні матеріали дозволяють учасникам оцінити, адаптувати та впровадити новітні підходи у своєму місцевому контексті [92].

Курс використовує тематичні дослідження та дискусії з практиками, науковцями, членами спільнот задля аналізу методологій і стратегій, таких як спільне кураторство, усна історія, колекціонування спільноти, інклюзивний

дизайн та вирішення конфліктів. Це дозволяє ілюструвати різноманітні підходи до музейних практик, які розвиваються в різних куточках світу.

«Якщо в минулому часто вважалося, що між основними функціями музею і соціальною відповідальністю користувачів існує розмежування, протистояння чи протиріччя, то в сучасному музейному ландшафті вони все частіше розглядаються як взаємопов'язане ціле. Музеї прагнуть зберегти унікальну і характерну єдність музейних функцій збирання, збереження, документування, дослідження, експонування і передачі колекцій та інших свідчень культурної спадщини, а також прагнуть вирішувати і виконувати свої соціальні і гуманітарні завдання саме через ці специфічні музейні функції і методи» [58; 91; 102].

Щодо сталого розвитку, то він є ключовою темою в діяльності мережі ICOM. Зокрема національні і міжнародні комітети реалізують спеціалізовані ініціативи, присвячені цій темі. Термін «сталий розвиток» також застосовується до самих музеїв, щоб забезпечити їхню здатність виконувати основні завдання та стати важливими суспільними агентами. Візія ICOM – це світ, де цінність природної та культурної спадщини визнається у всіх куточках планети. ICOM прагне інтегрувати сталий розвиток у всі аспекти своєї діяльності, включаючи соціальну, економічну та екологічну складові.

З моменту прийняття Цілей сталого розвитку та Паризької угоди у 2015 р. споживання людством ресурсів досягло рівня, що у 1,5 разів перевищує планетарні можливості [103]. Тому для здійснення конструктивного внеску в обговорення програми сталого розвитку, ICOM у вересні 2018 р. створила Робочу групу зі сталого розвитку (WGS). Її завданням є допомога ICOM у впровадженні сталого розвитку як в організації, так і для її членів. WGS також досліджує можливість створення Міжнародного комітету зі сталого розвитку.

З уваги на важливість досягнення цілей сталого розвитку у 2018 р. ICOM-ASPAC присвятила свою щорічну зустріч темі «Культурна спадщина для сталого майбутнього – стихійні лиха та музеї». ICOM Georgia у співпраці з ICOM Europe організувала Міжнародний форум і регіональний семінар на

тему «Музеї для сталого розвитку суспільства». ICOM Switzerland провела свою щорічну конференцію на тему «Сталий розвиток» і присвятила цьому питанню випуск 13 свого журналу «Museums.ch» [103].

Важливим кроком стало створення у 2018 р. «Робочої групи з антропоцену» ICOM-NATHIST та розробка «Платформи 2022» – партнерства між NATHIST, Всесвітньою асоціацією зоопарків та акваріумів і Міжнародним ботанічним садом. Названа ініціатива, що була заснована у відповідь на Конференцію ООН зі сталого розвитку «Ріо+20», закликає уряди країн використовувати наукові дані для прийняття рішень щодо сталого розвитку.

Дві резолюції щодо сталого розвитку були прийняті 7 вересня 2019 р. на 34-й генеральній асамблеї ICOM у Кіото (Японія): «Про сталий розвиток та реалізацію Порядку денного до 2030 р. – Трансформація нашого світу»; «Музеї, спільноти та сталий розвиток».

Музеї мають унікальні можливості для підтримки сталого розвитку, оскільки вони можуть працювати з громадами для підвищення обізнаності, підтримки досліджень і створення знань, що сприяють добробуту планети та суспільства для майбутніх поколінь [103].

Серед тем, яким ICOM присвячує багато заходів – питання миру, прав людини. Національні та міжнародні комітети також проводять спеціальні заходи на ці теми. 4 жовтня 2019 р. в Брайтоні Велика Британія, ICOM UK, разом з Радою мистецтв Англії та Асоціацією музеїв організували круглий стіл на тему деколонізації за підтримки Британської Ради. Обговорювалися важливі питання деколонізації в музейному секторі [97].

ICMEMO реалізує проєкт «Мистецький фокус на правах людини та правах жінок: Нігерія (2018–2021 рр.)», метою якого є підвищення обізнаності про проблеми, що впливають на Нігерію і на глобальному рівні. У межах проєкту в Канадському музеї прав людини у Вінніпезі (25–29 вересня 2018 р.) Федерація міжнародних музеїв прав людини COMCOL провела щорічну конференцію на тему «Сучасні колекції: спірні та потужні» [97].

Проактивне подолання нерівності та відчуження стає критично важливим для музеїв у їхній місії служіння суспільству, особливо в умовах зростання переміщень населення, поляризації та розколу в публічних дискурсах. Музеї активно працюють над питаннями участі, доступності, добробуту, гендеру, маргіналізації та інклюзії через різноманітні заходи.

Так у жовтні 2016 р. ICOM і Фонд Саїха організували зустріч 15 керівників музеїв у Барселоні (Іспанія). Зустріч зосередилася на можливостях об'єднання музеїв, що займаються соціальною інклюзією у всьому світі, підкреслюючи цінність соціальної дії в музеях. Враховуючи успіх заходу, ICOM планує продовжити роботу в цій сфері в наступні роки, щоб допомогти музеям краще усвідомити свою соціальну роль і впоратися з реалізацією діяльності, спрямованої на соціальну справедливість та інклюзивність.

З 2012 р. ICOM на замовлення ЮНЕСКО працює над Рекомендацією щодо захисту та популяризації музеїв і колекцій, їх різноманіття та їхньої ролі в суспільстві. Після багаторічних дебатів та консультацій остаточна резолюція була представлена на 38-й Генеральній конференції ЮНЕСКО в листопаді 2015 р.

Від початку 2017 р. ICOM просуває роль жінок у музеях через хештег #WomenInMuseums. У 2019 р. девіз «Місце жінки – в музеї» мав на меті висвітлити різні способи, якими жінки формують музеї, від зміни наративів до боротьби за інклюзивність. Хештег став важливою платформою в соціальних мережах для відзначення роботи жінок-музейниць, художниць і жінок в історії.

Варто також згадати і про проєкт «Голоси культури», а саме структурований діалог між Європейською Комісією та культурним сектором, що забезпечує основу для обговорень між громадянським суспільством ЄС і Європейською комісією. Його мета – зміцнити адвокаційний потенціал культурного сектору в політичних дебатах на європейському рівні та сприяти більш активній співпраці. ICOM була представлена на сесіях «Голоси

культури» на тему «Навички, навчання та передача знань: традиційна та нова спадщина» у 2017 р., а також на «Комітеті зацікавлених сторін Європейського року культурної спадщини 2018». У квітні-вересні 2018 р. ICOM взяла участь у новій сесії на тему «Соціальна інклюзія: Партнерство з іншими секторами». Результатом зустрічі став звіт, розроблений спільно 35 організаціями, включаючи ICOM [90].

ICOM вважає, що музеї повинні відігравати важливу роль у захисті нематеріальної спадщини, та прагне зберігати цю вразливу спадщину. Нематеріальна спадщина включає в себе традиції живого самовираження та культурні практики, які виходять за межі фізичних колекцій і пам'яток. Формулюючи визначення поняття «музей», ICOM зазначає, що музеї покликані зберігати та захищати як «матеріальну, так і нематеріальну спадщину людства». Музеї мають можливість використовувати свої ресурси та інфраструктуру для розвитку ініціатив щодо збереження нематеріальної спадщини [82].

Задля розширення обізнаності суспільства про нематеріальну культурну спадщину ICOM долучається до проведення конференцій, розробки проєктів, серед них – конференція «Музеї та нематеріальна спадщина». Названа тема була обрана для обговорення на 20-ій Генеральній конференції ICOM, що відбулася у Сеулі в 2004 р. Мета конференції полягала в підвищенні обізнаності суспільства про значення нематеріальної спадщини для культурного та біорізноманіття. У заході взяли участь 1 462 делегати з понад 100 країн світу. Одним із результатів конференції став «Міжнародний журнал нематеріальної спадщини», який видається Національним народним музеєм Кореї з 2006 р. Цей журнал є академічним виданням, присвяченим всебічному розумінню нематеріальної спадщини [81].

Розпочатий у 2017 р. проєкт «Нематеріальна культурна спадщина та музеї» (IMP), досліджує різноманіття підходів до збереження НКС у музеях Бельгії, Нідерландів, Швейцарії, Італії та Франції. Проєкт сприяє міждисциплінарному навчанню, розвитку професійних навичок та обміну

досвідом у межах міжнародної музейної мережі. ICOM бере участь у реалізації проєкту як член аналітичного центру, що надає консультації та експертизу. Проєкт реалізується за підтримки програми «Креативна Європа», що спрямована на зміцнення культурного розмаїття [82].

У межах IMP організовано п'ять міжнародних конференцій та експертних зустрічей на теми «Музеї і різноманіття», участі в культурному житті, розвитку міських суспільств, інновацій та культурної політики. Веб-сайт IMP містить важливі ресурси – звіти про засідання, основні промови, позиційні документи та бібліографію. Тут також доступний інструментарій для музейників, що допомагає у захисті НКС.

У реалізації стратегії захисту нематеріальної культурної спадщини важливу роль відіграє Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003 р.), яка визначає НКС як живу форму спадщини, що включає усні традиції, сценічне мистецтво, соціальні практики тощо, і підкреслює її роль у збереженні культурного різноманіття. ICOM, підтверджуючи свою причетність до охорони НКС та імплементації Конвенції 2003 р., отримала акредитацію та надає консультативні функції Міжурядовому комітету ЮНЕСКО з охорони нематеріальної культурної спадщини [81; 82].

У наш час музеї мають унікальні можливості для збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини, використовуючи свої ресурси, інфраструктуру та експертизу з цією метою. Існує низка інструментів, які дозволяють музеям активно долучатися до цього процесу. Серед них – співпраця з практиками та громадами. Музеї можуть працювати безпосередньо з практиками нематеріальної культурної спадщини, такими як носії традицій, щоб зібрати, зберігати та популяризувати їхні культурні практики. Це може включати проведення майстер-класів, інтерв'ю та записів.

Важливим також є інклюзивний підхід – допомогти представникам спільнот, що зберігають нематеріальну спадщину, брати активну участь у розробці та реалізації виставок і програм. Це допоможе забезпечити повагу до культурних практик.

З цією ж метою реалізуються освітні програми. Музеї розробляють їх для підвищення обізнаності громадськості про нематеріальну спадщину, залучаючи як місцеві громади, так і широку аудиторію.

Складовою процесу роботи з НКС є збереження та документування. Музеї створюють архіви та бази даних, що документують нематеріальну культурну спадщину, включаючи записи традицій, сценічного мистецтва, соціальних обрядів тощо.

Здійснюється розробка і використання методичних інструментів для музейних фахівців, які допомагають у роботі з нематеріальною спадщиною, що включає настанови, практичні посібники та ресурси для навчання.

Музеї використовують конференції, онлайн-платформи та інші заходи для обміну досвідом і найкращими практиками з іншими музеями та громадами; долучаються до формування політики, що стосується охорони нематеріальної спадщини, а також вирішення практичних завдань, пов'язаних з її збереженням.

Проект ІМР надає музеям підтримку і надихає їх активно долучатися до збереження нематеріальної культурної спадщини, пропонуючи платформу для обміну ідеями, ресурсами і методологіями [27; 56].

Щорічно з 1977 р. ІСОМ проводить Міжнародний день музеїв, який є особливим моментом для міжнародної музейної спільноти. Мета Міжнародного дня музеїв (ІМД) полягає в підвищенні обізнаності про те, що музеї відіграють важливу роль у культурному обміні, збагаченні та сприянні взаєморозумінню, співпраці та миру між народами. Відзначення Міжнародного дня музеїв відбувається 18 травня або приблизно в цей період і може тривати день, вихідні або навіть тиждень. Із 2020 р. Міжнародний день музеїв підтримує Цілі сталого розвитку ООН. Перший Міжнародний день музеїв відбувся 40 років тому, і з того часу все більше музеїв світу приєднуються до цього свята. Минулого року в заході взяли участь понад 37 000 музеїв із приблизно 158 країн та територій [83].

Міжнародний день музеїв 2024 р. було присвячено темі «Музеї освіти та досліджень», яка акцентує увагу на важливій ролі культурних інститутів у забезпеченні комплексного освітнього досвіду, підштовхує до створення свідомого, сталого та інклюзивного світу.

Музеї виступають як динамічні освітні центри, сприяючи розвитку допитливості, творчості та критичного мислення. У 2024 р. було визнано їх внесок у дослідження, при цьому надаючи платформу для розробки та поширення нових ідей. ICOM зосередилася на якісній освіті – забезпеченні інклюзивної та справедливої освіти та можливостей навчання протягом життя для всіх; промисловості, інноваціях та інфраструктурі – розвитку стійкої інфраструктури, сприянню інклюзивній та стійкій індустріалізації та інноваціям.

На Міжнародний день музеїв у 2024 р. ICOM пропонувало людям переосмислити освіту та уявити майбутнє, де обмін знаннями долає бар'єри, де інновації об'єднуються з традиціями для дослідження багатства знань, які можуть запропонувати музеї, і разом створити більш обізнаний та інклюзивний світ [48; 83].

Отже, ICOM створена в 1946 р., і з того часу стала провідною міжнародною платформою для музейних фахівців, яка підтримує збереження культурної спадщини, надає консультації ЮНЕСКО та міжнародним організаціям. ICOM постійно адаптується до сучасних викликів, розширюючи сферу своєї діяльності та підтримуючи регіони, які потребують допомоги.

Вищим керівним органом ICOM є Генеральна асамблея, яка збирається кожні три роки і визначає стратегію організації. Виконавча рада, під керівництвом президента проводить поточне управління та реалізацію рішень. Така структура забезпечує високий рівень керівництва, сприяючи стабільному розвитку організації кількість учасників якої становить понад 45 тисяч із 138 країн. Усі вони мають доступ до світової мережі музеїв, беруть участь у конференціях, а також запрошуються на заходи, організовані ICOM. Міжнародна рада музеїв фокусується на збереженні культурної спадщини,

розвитку професійних стандартів, кадрів і забезпеченні етики в музейній справі. Значна увага приділяється боротьбі з незаконним переміщенням культурних цінностей, а також підтримці музеїв в умовах надзвичайних ситуацій.

2.2. Діяльність міжнародних комітетів ICOM

Міжнародна рада музеїв має кілька ключових комітетів, кожен з яких відповідає за певний напрям музейної діяльності. Основна мета цих комітетів – розробка стандартів, рекомендацій та сприяння у розвитку музеїв і музейної діяльності на глобальному рівні.

До складу Міжнародної ради музеїв входять 119 національних комітетів, які організовують членів ICOM на національному рівні, забезпечуючи інтереси музеїв та їхніх фахівців у своїх країнах. Вони представляють своїх членів в ICOM та допомагають в реалізації програм асоціації [78]. Ще 32 міжнародні комітети об'єднують музейних спеціалістів зі всього світу. Вони є глобальними аналітичними центрами з питань музейної справи та спадщини загалом. Ці комітети встановлюють стандарти, розробляють рекомендації, діляться професійним досвідом та науковою інформацією з членами ICOM. Серед них варто виділити наступні: Міжнародний комітет аудіовізуальних, образотворчих та звукових нових технологій (AVICOM), Міжнародний комітет колекцій та діяльності музеїв міст (CAMOC), Міжнародний комітет освіти та культурної діяльності (CECA), Міжнародний комітет документації (CIDOC), Міжнародний комітет музеїв та колекцій науки і техніки (CIMUSET), Міжнародний комітет музеїв та колекцій костюмів (COSTUME), Міжнародний комітет історичних будинків-музеїв та палацово-паркових ансамблів (DEMHIST), Міжнародний комітет музеїв та колекцій скла (GLASS), Міжнародний комітет з питань обміну виставками (ICEE) та інші (див. Додаток Б), [45; 78].

Постійні комітети та робочі групи уповноважені Президентом та Виконавчою радою надавати консультації та експертні знання з ключових

аспектів асоціації та питань, що мають важливе значення для світової музейної спільноти. Вони є сталими, тоді як мандат робочих груп є обмеженим. І постійні комітети, і робочі групи об'єднують міжнародних експертів ICOM для оцінки реформ, і правил, що підвищують ефективність управління організацією. Наразі діє сім постійних комітетів: Комітет із визначення перспектив та потенціалу музеїв; Комітет з управління ризиками; Комітет з етики; Комітет із фінансів і ресурсів; Комітет із правових питань; Комітет із перегляду стратегічного розподілу; Комітет зі стратегічного планування. Крім того, функціонують три робочі групи: робоча група з членства; робоча група з сталого розвитку й робоча група з майбутнього міжнародних профільних комітетів [78].

Окремо варто згадати про Комітет з етики ICOM, який консулює організацію з усіх питань, пов'язаних з професійною етикою в музеях. Члени комітету, мандат яких поновлюється тричі на рік, призначаються президентом ICOM. Комітет працює паралельно з Комітетом з правових питань та Комітетом з фінансів і ресурсів і діє під керівництвом Виконавчої ради.

Цілі Комітету з етики включають: контроль за впровадженням Кодексу етики ICOM для музеїв, інформування Виконавчої ради про серйозні порушення Кодексу і, зрештою, надання певних рекомендацій; рекомендації Виконавчій раді, Консультативній раді та Генеральній асамблеї щодо будь-яких змін або доповнень до Кодексу етики музеїв ICOM; перегляд інших Кодексів етики, розроблених підвідомчими органами ICOM у їхніх спеціалізованих областях, від імені ICOM; підвищення обізнаності та консулювання Виконавчої ради щодо етичних питань, які впливають на музеї та їхню діяльність у секторі культурної спадщини нині, і подання загального звіту про роботу комітету за попередні три роки на кожній Генеральній асамблеї, яка збігається з Генеральною конференцією ICOM [71].

Одним з найважливіших постійних комітетів ICOM є Комітет з Етики. Керівний склад комітету складають музейні фахівці з різних країн (див. Додаток В). Саме цей комітет створив Кодекс музейної етики і відповідає за

його дотримання. Цей документ визначає етичні аспекти у музейній діяльності та від початку свого створення став одним з ключових у міжнародній музейній діяльності [66].

Етичні міркування часто залишають на другому плані після практичних питань або взагалі ігнорують. Через це багато традиційних інституцій втратили свою репутацію як надійних, що вимагає більшої уваги до етичних практик. Етичні принципи є основою правильного соціального, культурного та професійного існування [68].

Для визначення та керівництва основними цінностями, принципами роботи та поведінкою музейних установ та окремих фахівців були розроблені етичні керівні правила, що забезпечують професіоналізацію музеїв. Стандарти професійної етики в музейній сфері є універсальними, незалежно від розташування музею, способу управління ним чи його спрямування. Однак специфічне політичне та економічне середовище, культура та традиції, правові системи і структури управління в різних країнах вимагають постійного розвитку і зрілості професійних етичних стандартів [85]. Музей, зазвичай, асоціюється з місцем для зміцнення знань, освіти та естетичної насолоди, але може також служити політичним інструментом, що обслуговує урядові організації, перед якими він відповідає. Він може використовуватися для поширення сумнівних ідей, спірних наукових теорій, прославлення войовничих або пацифістських цінностей, чи для розпалювання расової ненависті [87].

Етичний кодекс часто перетинається з поняттям «кодексу поведінки». Це набір основоположних принципів або правил, сформульованих групою осіб або організацією з метою поліпшення поведінки і функцій суспільного служіння та статусу в суспільстві. Натхненний моральними принципами, етичний кодекс дає вказівки у випадках, коли немає конкретного правила або коли питання є незрозумілими.

За відсутності спеціалізованого законодавства роль професіоналів у сфері культурної спадщини може вимагати розробки нових стандартів. З

початку 1960-х рр. сфера охорони природи займається встановленням етичних норм. За ці роки з'явилася низка національних ініціатив, що включають різні кодекси, які використовуються у секторі культурної спадщини.

Етичні правила, розроблені на засадах саморегуляції та професійного консенсусу, мають різні джерела: міжнародні організації, неурядові організації, спеціалізовані установи та торгові асоціації. Вони стосуються професіоналів у різних сферах: археологів, архівістів, мистецтвознавців, книготорговців, кураторів, дилерів, реставраторів, волонтерів тощо [70].

Музеї, бібліотеки, архіви та арт-дилери повинні продовжувати розвивати свої колекції, дотримуючись загально визнаних моральних принципів, щоб гарантувати, що вони купують або позичають лише етично прийнятні предмети [67].

Етичні кодекси регулюють професійну діяльність, встановлюючи правила і звичаї. Міжнародна рада музеїв (ICOM) та Американський альянс музеїв (AAM) розробили такі кодекси для багатьох професій. Жодний єдиний кодекс не може охопити всі проблеми, але він служить важливим інструментом у професійній діяльності [64].

Поширення етичних стандартів сприяє розвитку передових практик, що формують громадську та професійну думку. Етичні стандарти мають суттєвий вплив на міжнародний обіг культурних цінностей, особливо завдяки зусиллям громадських і професійних організацій.

Етика, яка може порівнюватися з «м'яким правом», часто відповідає принципам міжнародного права і надихає розвиток законодавства. Недотримання професіоналами культури своїх етичних зобов'язань залишається проблемою. Порушення кодексу етики рідко призводить до санкцій, але може викликати негативні наслідки, такі як погана репутація.

У деяких країнах етичні кодекси включені у національне законодавство. Кілька країн-членів ЄС (Бельгія, Данія, Естонія, Греція, Італія, Латвія, Литва, Португалія) інтегрували положення Кодексу етики ICOM у своє національне

законодавство. В інших країнах, наприклад, у Нідерландах, дотримання кодексу впливає на правовий статус установи [70].

ІСОМ пропонує Кодекс етики, який забороняє музеям купувати, автентифікувати або демонструвати культурні цінності, що були вкрадені або незаконно вивезені. Це спонукало багато музеїв впровадити етичні правила для своїх закупівель [65].

Так само Кодекс етики ІСОМ для музеїв встановлює базові стандарти професійної діяльності та продуктивності для музеїв і їх працівників [59; 74; 86; 108].

Кодекс етики ІСОМ є досить статичним документом, що має на меті застосування до широкого кола музеїв, акцентуючи увагу на ключових питаннях. Однак музеї та їх спільноти постійно змінюються, що ускладнює охоплення всіх аспектів у загальних настановах [62; 96].

Кодекс професійної етики ІСОМ був одностайно прийнятий на XV Генеральній асамблеї ІСОМ, що відбулася в Буенос-Айресі 4 листопада 1986 р. Він надає загальні вимоги до професійної етики, які є мінімальними для музейних фахівців. У багатьох випадках цей кодекс розширюють та адаптують відповідно до національних і спеціальних вимог, що схвалюються ІСОМ [16; 17; 18; 76].

Поправки до Кодексу етики були внесені у 2001 і 2004 роках. Документ залишається основним міжнародним стандартом щодо придбання та управління культурними колекціями, визначаючи мінімальні вимоги. Кодекс містить ключові принципи управління колекціями та загальні етичні орієнтири. Він сприяє саморегуляції відповідно до високих суспільних очікувань і дозволяє країнам встановлювати власні професійні стандарти. Кодекс охоплює всі аспекти етики, включаючи фізичний захист об'єктів, збереження, професійну підготовку, позицію персоналу, придбання, утилізацію, перевірку, дослідження та використання колекцій.

Вашингтонські принципи 1998 р. стосуються торгівлі, покупки, володіння і обміну мистецькими творами, награваними в окупованій

Німеччиною Європі між 1933 і 1945 рр. Ці необов'язкові принципи сприяють спільній роботі над відстеженням творів мистецтва, дослідженням їхнього походження і поширенням інформації, вимагаючи гнучкого та справедливого розгляду претензій.

Терезинська декларація 2009 р., є ще однією необов'язковою угодою, що закликає до реалізації національних програм для вирішення проблеми награваного майна відповідно до найкращих принципів реституції та компенсації.

У Великій Британії Кодекс етики Асоціації музеїв 2008 р. включає більшість основних положень Кодексу ICOM, адаптуючи їх до британського контексту [89].

Кодекс етики ICOM для музеїв охоплює різноманітні аспекти, такі як процедури придбання, дотримання законодавства, управління ресурсами, безпека, повернення та реституція. Він також встановлює чіткі принципи для боротьби з незаконним обігом культурних цінностей, включаючи належну обачність та перевірку походження.

ICOM активно просуває та захищає свій Кодекс через тренінги, включаючи практичні кейси, щоб допомогти музейним фахівцям застосовувати його цінності та принципи на практиці.

Цей довідковий інструмент містить рекомендації у формі принципів, детально описаних на сторінках веб-сайту, і слугує інструментом професійного самоконтролю. Члени ICOM повинні прийняти та дотримуватися положень Кодексу [77].

Кодекс етики ICOM це керівний документ, який допомагає музеям орієнтуватися в етичних дилемах і підтримувати довіру громадськості. Він забезпечує універсальний стандарт для музейних операцій та практик [88].

Кодекс етики музеїв ICOM має структуру, що включає преамбулу, вступ і глосарій, а також вісім принципів, що керують етичною практикою в музеях. Кожен принцип представлений окремою сторінкою на веб-сайті з детальним описом різних аспектів етики та практики [63].

Етичний кодекс ICOM для музеїв містить багато глобальних принципів, які дають відповіді на питання діяльності музеїв у соціальних мережах; він керує поведінкою, яка також може бути взаємопов'язана з конкретними темами [88; 101].

На основі статей 5 і 16 Статуту ICOM цей кодекс є регламентом професійної етики, інтерпретація якої викладена в його статтях. Саме тому варто трохи детальніше ознайомитися з окремими пунктами Кодексу.

У документі є пункт «2.1. Мінімальні вимоги до музеїв», в якому зазначається, що орган управління чи інший орган, який контролює діяльність музею, має етичний обов'язок підтримувати та, по можливості, зміцнювати й розширювати всі аспекти діяльності музею, його колекції та сферу послуг, які він надає. Першочерговим обов'язком будь-якого керівного органу є забезпечення належного розміщення колекцій, переданих під його опіку, їх збереження та документування [17].

Мінімальні стандарти щодо забезпечення фінансами, приміщеннями, комплектування штату співробітників та надання послуг різняться і залежать від масштабу та завдань музею. У деяких країнах такі мінімальні стандарти регулюються законом або іншими урядовими нормативними актами, в інших – керівні вказівки щодо визначення мінімальних стандартів можуть бути отримані у формі «акредитації музею» або аналогічних документів.

Там, де такі керівні вказівки не можуть бути отримані від місцевої влади, їх зазвичай можна отримати від відповідних національних та міжнародних організацій і експертів, безпосередньо чи через відповідний національний або міжнародний комітет ICOM [16].

Щодо пункту «3.1. Принципи поповнення колекцій», то у ньому зазначається про те, що керівництво кожного музею повинно прийняти та оприлюднити письмове положення про політику колекціонування, яку проводить музей. Час від часу, не рідше одного разу на 5 років, ця політика повинна переглядатися і, у разі необхідності, до неї мають вноситися зміни. Придбані предмети повинні відповідати профілю музею, покупка має

супроводжуватися підтвердженням її законного характеру, а продавець повинен пред'явити документ, що підтверджує його право власності на предмет. Будь-які умови обмеженого характеру, пов'язані з покупкою, мають бути чітко вказані в супровідному юридичному акті чи іншому письмовому документі. Як правило, музеї не повинні купувати предмети, які вони явно не зможуть належним чином каталогізувати, зберігати, реставрувати та експонувати. Відхилення від своєї офіційно декларованої політики з цього питання може бути допущене музеєм лише за виняткових обставин, з метою порятунку самого предмета покупки, враховуючи його національну й культурну цінність та особливі інтереси інших музеїв, і тільки після ретельного вивчення питання керівництвом музею [76].

Кодекс також містить пункт «3.2. Незаконне придбання матеріалів», де зазначено про те, що торгівля предметами, які мають музейну цінність, призводить до руйнування історичних пам'яток, місцевих етнічних культур, сприяє розкраданню як на національному, так і на міжнародному рівнях, ставить під загрозу рідкісні види флори і фауни, суперечить принципу охорони національного й міжнародного надбання. Музеї не повинні ігнорувати зв'язок між ринком і первісним, зазвичай руйнівним, вилученням предмета для доставки на ринок збуту та повинні визнавати вкрай неетичною будь-яку, як пряму, так і непряму підтримку музеєм цього незаконного ринку збуту.

Жодний музей не повинен набувати – покупкою чи даруванням, за заповітом або через обмін – будь-який предмет, доки керівництво та відповідальна особа не переконаються, що це придбання може бути оформлене законним чином, зокрема, що цей зразок або предмет не були придбані або вивезені з країни їх походження (чи будь-якої іншої країни, де вони, можливо, були предметами законної власності, включно з країною, де знаходиться сам музей) з порушенням законів цієї країни [17].

Якщо йдеться про біологічний чи геологічний матеріал, музей не повинен здобувати ні прямо, ні через посередників жодного предмета або зразка, який було одержано, продано чи іншим чином переміщено в обхід

національних або міжнародних законів про охорону природи чи законів про охорону природного середовища проживання, або угод, підписаних країною, де знаходиться музей, чи іншою країною без спеціально обумовленої згоди відповідних юридичних органів або урядових органів влади.

Якщо мова йде про матеріал, видобутий з розкопок, то, крім вищезазначених застережних заходів, музей не повинен набувати через покупку предмети, щодо яких у керівного органу або відповідальної особи є достатньо підстав припускати, що їх видобування призвело до недавнього ненаукового або міжнародного руйнування чи пошкодження пам'яток старовини або місць археологічних розкопок, або що вони були видобуті без відома власника чи особи, яка проживає на території розкопок, або без відома відповідних юридичних чи урядових органів.

Принципи, викладені в попередніх чотирьох параграфах, слід враховувати при вирішенні питання про прийняття предметів у тимчасове користування для виставок або інших цілей [64; 104].

Якщо музей має необхідне юридичне право на відчуження матеріалів з колекцій, рішення про продаж або інший спосіб розпорядження ними слід приймати тільки після належного обговорення. Тому у пункті «4.3. Політика та процедури відчуження» детально визначено, що перед тим як винести рішення про продаж з аукціону чи іншим способом, слід запропонувати іншим музеям придбати їх або прийняти як дарунок чи в порядку обміну. Рішення розпрощатися з предметом або твором мистецтва – чи то в порядку обміну, продажу або списання (якщо річ пошкоджена чи зруйнована настільки серйозно, що її реставрація неможлива) – лежить на відповідальності керівного органу музею, а не зберігача колекції, який діє самостійно. Документи, що стосуються подібних рішень і предметів, про які йде мова, необхідно реєструвати, а також вживати заходів для зберігання або передачі документації відносно даного предмета, включаючи фотографії, якщо це практично можна здійснити.

Нікому зі штатних співробітників, членів керівного органу, членів їхніх родин та близьких не дозволяється купувати списані з колекцій предмети. Нікому з них не дозволяється також брати в особисте користування або в особисту колекцію предмети з музейної колекції навіть тимчасово [18].

У пункті «4.4. Повернення культурної власності» Кодексу йдеться про те, що якщо в розпорядженні музею виявиться річ, стосовно якої можуть бути надано докази того, що її вивезено або іншим способом переміщено з порушенням Конвенції ЮНЕСКО про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності від 1970 р., а країна походження домагається її повернення і доводить, що річ є частиною її культурного надбання, музеєві слід, якщо це юридично можливо, з усією відповідальністю сприяти поверненню предмета до країни походження.

У разі вимог про повернення культурної власності в країну походження музеї мають бути готовими розпочати діалог без будь-якої упередженості, спираючись на наукові та професійні принципи: перевага надається цьому, а не діям на урядовому чи політичному рівні. Музеї мають вивчати можливості для двостороннього або багатостороннього співробітництва з метою допомогти країнам у відтворенні їхніх ресурсів культурної спадщини, та з урахуванням необхідності репатріації культурних цінностей підтримувати постійний зв'язок зі своїми закордонними колегами [16].

Згідно пункту «4.5. Використання коштів, отриманих від відчуження», надходження виручені від продажу або іншого способу розпорядження предметами музейних колекцій, мають використовуватися виключно для поповнення колекцій музею [76].

Служба в музеї означає суспільну довіру та обумовлює значні зобов'язання. Співробітники музею повинні постійно зберігати абсолютну чесність, особисту чесність та об'єктивність.

Професійна поведінка регламентується пунктом «5.1. Етичні обов'язки музейних працівників», та загальноприйнятими правилами моральності, що

регулюють стосунки між людьми, але специфічні професійні норми та обов'язки вимагають офіційного проголошення принципів, на які спиратиметься професійна діяльність. Професійні музейні працівники повинні завжди дотримуватися основного принципу, згідно з яким музеї є надбанням суспільства і що їхня надійність та корисність залежить від якості послуг, які вони надають суспільству. Це означає, що високі етичні стандарти завжди повинні доповнюватися професійними знаннями та інтелектуальними здібностями [64].

Директори та професійні працівники музеїв зобов'язані діяти відповідно до політики, проводжуваної музеєм, а також дотримуватися Кодексу професійної етики ICOM, відповідного національного чи регіонального етичного кодексу [17].

Щодо особистої поведінки, то у пункті 5.2 Кодексу зазначено, що музейні працівники мають бути відданими своєму закладу та своїм колегам, але при цьому повинні завжди діяти в інтересах дотримання основних етичних принципів і збереження гідності своєї професії [16].

Про закупівлю колекцій йдеться у пункті «6.1. Придбання колекцій». Директори музеїв та музейні працівники повинні забезпечити наявність затверджених керівництвом правил колекціонування, що періодично переглядаються та оновлюються відповідно до необхідності. Ці правила повинні бути основою для рішень щодо придбання нових предметів для колекцій [76].

Музейні працівники зобов'язані забезпечувати збереження як вже наявних, так і новопридбаних колекцій, підтримуючи їх у найкращому можливому стані для майбутніх поколінь. Це питання регулює пункт «6.3. Збереження та реставрація колекцій». Важливим є постійне покращення технік консервації та створення надійного середовища для зберігання колекцій. Рішення щодо реставрації повинні прийматися колегіально, а не індивідуально. Етичні питання, що стосуються збереження та реставрації,

часто потребують ретельного аналізу, і відповідальні особи повинні бути обізнаними з відповідними етичними документами та експертними думками.

Переговори щодо придбання предметів у приватних осіб повинні вестися з максимальною чесністю. Предмети не повинні бути представлені неправдиво або недооцінені для того, щоб отримати їх у музей несправедливо. Тимчасове володіння предметами для можливого майбутнього придбання також повинно здійснюватися етично [64].

Музейні працівники повинні зберігати конфіденційність всієї чутливої інформації, що стосується джерела предметів, які перебувають у розпорядженні музею, систем безпеки, а також будь-яких конфіденційних професійних комунікацій, дотримуючись пункту «7.3. Конфіденційність». Конфіденційна інформація не повинна розголошуватися без згоди власника, за винятком випадків, коли це потрібно за законом для допомоги владі в поверненні викрадених або незаконно придбаних предметів. Музейні працівники несуть відповідальність за збереження конфіденційності у всіх професійних справах [18].

Музейні працівники повинні бути обізнаними з законами та умовами працевлаштування, що стосуються неправомірних дій, і уникати ситуацій, коли їх поведінка може бути сприйнята як неетична (пункт «8.6. Непрофесійна поведінка» [16; 17; 18; 64; 76].

Після 25-ї Генеральної конференції ICOM, яка відбулася в Кіото у 2019 р., ICOM вирішила переглянути та, за потреби, доопрацювати Кодекс етики (141 сесія Виконавчої ради). Першим етапом перегляду стало опитування національних та міжнародних комітетів, регіональних альянсів та афілійованих організацій, яке тривало з 11 січня по 11 квітня 2021 р., щоб визначити, які аспекти чинного Кодексу етики потребують змін [61; 63].

Шляхом створення та просування Кодексу музейної етики ICOM відіграла вирішальну роль у формуванні спільного розуміння етичної відповідальності музеїв, та їхніх працівників у світі. Цей вплив виходить за межі вузького набору принципів; він відображає зобов'язання до

професіоналізації, інклюзивності та постійного адаптування до змінного ландшафту культурної спадщини [28, с. 81].

Отже, діяльність Міжнародної ради музеїв (ICOM) та її комітетів, сприяє ефективному управлінню музеями та підвищенню професійної етики в галузі культурної спадщини. До організації належать Постійні комітети, включаючи Комітет з етики, Комітет із фінансів та ресурсів, та Комітет із правових питань, які залучають міжнародних експертів для оцінки та реформування правил, що сприяють підвищенню ефективності управління ICOM. Робочі групи, такі як групи з членства та сталого розвитку, мають чітко визначений мандат і виконують конкретні завдання у межах обмеженого періоду часу. Комітет з етики надає консультації з усіх питань, що стосуються професійної етики в музеях. Він здійснює контроль за впровадженням Кодексу музейної етики ICOM та пропонує зміни або доповнення до нього. Комітет також працює над підвищенням обізнаності щодо етичних проблем, які впливають на діяльність музеїв у секторі культурної спадщини.

Висновки до розділу 2

Міжнародна рада музеїв (ICOM) – це об'єднання музейних установ і фахівців у музейній сфері, що займаються збереженням, охороною, популяризацією світової природної та культурної спадщини. Організація ICOM була створена у 1946 р. і є недержавною структурою, що має офіційні зв'язки з ЮНЕСКО та консультативний статус в Економічній і соціальній раді ООН. ICOM виконує частину музейної програми ЮНЕСКО.

ICOM є ключовою організацією у сфері музейної справи, яка активно працює над вирішенням сучасних викликів, що стоять перед музеями, та підтримує професійний розвиток музейних фахівців. Організація об'єднує понад 45 000 членів зі 138 країн, які беруть участь у різноманітних заходах. Членство в ICOM передбачає приєднання до активної мережі, яка зібрала понад 20 000 музеїв світового класу.

Як провідний світовий аналітичний центр у сфері музейної справи, ICOM прагне знайти рішення для сучасних викликів і потреб музеїв. Організація фокусується на таких питаннях: майбутнє музейної професії; професійна співпраця та обмін досвідом; поширення знань і підвищення кваліфікації; навчання персоналу; вдосконалення професійних стандартів; уточнення та розповсюдження професійної етики; збереження спадщини та боротьба з незаконним переміщенням культурних цінностей.

ICOM підтримує ініціативи, що спрямовані на підтримку соціальних і гуманітарних завдань. Організація прагне, щоб музеї були активними агентами соціальної інклюзії, розширюючи знання, цінності толерантності та світу. Важливі теми, такі як гендерна рівність, деколонізація та інклюзія, відображені в низці проєктів.

Міжнародний день музеїв, який організовується щорічно, сприяє підвищенню ролі музеїв у наданні якісної освіти та підтримці інновацій. У 2024 р. фокус на тему «Музей освіти та досліджень» дозволив підтримати цілі сталого розвитку ООН, наголошуючи на важливості музеїв у суспільному та освітньому житті.

ICOM є прикладом організації, що об'єднує музеї і сприяє захисту культурної спадщини, допомагаючи музеям відповідати сучасним запитам суспільства та інтегрувати сталий розвиток у свої ініціативи. Через понад 60 років після свого створення, організація продовжує представляти світову музейну спільноту і є найбільшим музейним об'єднанням у світі.

РОЗДІЛ 3

ЗАЛУЧЕНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ МУЗЕЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

3.1. Музейні організації Європи

В Європі впливовою міжнародною музейною організацією, що здобула визнання на початку XXI ст., є Мережа європейських музейних організацій (NEMO – Network of European Museum Organisations). Її створення було завершено на конференції Європейського Союзу (ЄС) у 1992 р., яка вирішила, що NEMO стане консультативним органом при ЄС та координаційним центром для музеїв Європи. До складу NEMO входять музейні організації та установи країн ЄС, а також країн з асоційованим членством або кандидатами на вступ до ЄС. Всього NEMO об'єднує понад 30 000 музеїв у 40 країнах Європи.

На відміну від ICOM, NEMO не має централізованої структури. Управління її діяльністю здійснюють Виконавчий комітет і голова, яких обирають на щорічних зустрічах терміном на два роки. Виконавчий комітет збирається щонайменше двічі на рік, а головування переходить до представників різних країн. Секретаріат та офіс NEMO зазвичай розміщуються в місті, де працює голова організації [57].

«NEMO прагне, щоб музеї залишалися невід'ємною частиною європейського життя, просуваючи їхню діяльність та цінність для політиків, а також надаючи музеям інформацію, мережу та можливості для співпраці» [57].

Організація здійснює свою діяльність у наступних напрямках: об'єднує європейські музеї та їх національні організації для забезпечення їхнього місця в культурному розвитку Європи; просуває європейську політику, яка допомагає музеям виконувати роль зберігачів культурної спадщини та пропагує їх важливість для європейських політиків; підтримує європейські музеї в їхньому прагненні до навчання через мережу та співпрацю; показує

своїм членам, як брати участь у європейській культурній політиці, виступаючи інформаційним каналом між європейськими інституціями та музеями [57].

NEMO зосереджується на чотирьох цінностях та трьох наскрізних темах, важливих для підтримки активності і помітності музеїв сьогодні та в майбутньому. Зокрема, оскільки матеріальні та нематеріальні колекції лежать в основі музеїв, то NEMO прагне, щоб колекції були добре збереженими для нинішніх і майбутніх поколінь і були максимально доступними для всіх людей. Фонди музеїв відображають різні точки зору, культурну складність і використовуються різними способами на благо суспільства.

Занепокоєння NEMO полягає у тому, що колекції не розглядаються як основа музейної роботи та пріоритет фінансування політиками та фінансовими організаціями. Робота, пов'язана з колекціями, не завжди має достатні ресурси для належного догляду за своїми зібраннями, розвитку та оптимального їх використання.

Робота NEMO полягає в урізноманітненні цієї цінності та використання колекцій, таким чином організація надає музеям платформу для обміну передовими практиками щодо придбання, вилучення, консервації, збереження, дослідження, доступності, інтерпретації, ідентифікації та інноваційного використання музейних колекцій [94].

Музеї є частиною цивілізованого життя і забезпечують соціальне благополуччя. Вони спілкуються з усіма поколіннями і служать суспільству в цілому. Зміцнюють соціальну структуру і служать місцями для зустрічей і діалогу для різних культур, а також пропонують можливості для індивідуального зростання. Проблемою цієї цінності NEMO вважає те, що музеї не повністю визнають і не підтримують свою роль соціальних агентів, їм бракує видимості та можливостей для співпраці з іншими секторами, такими як охорона здоров'я та соціальний сектор.

NEMO намагається висвітлювати соціальну цінність та підтримувати потенціал музеїв для суспільства, пропагуючи їхній внесок у різні соціальні програми, такі як здоров'я, толерантність, освіта, навколишнє середовище,

демократія, активне громадянство, соціальна справедливість, скромність серед політиків та зацікавлених сторін з інших секторів.

Музеї допомагають людям розвиватися як особистостям та розуміти своє місце у світі. Вони є освітнім середовищем протягом усього життя, доповнюючи всі інші форми освіти, вони пропонують додаткові можливості навчання для усіх.

На думку NEMO, музеї досі не визнані та не підтримуються як важливий агент у системі освіти. Тому організація підтримує визнання музеїв як насиченого освітнього середовища та місць залучення громадськості, а також надає платформу для обміну передовим досвідом [94].

Музеї є важливими суб'єктами в економіці та креативному секторі. Вони лежать в основі реалізації успішних ініціатив з регенерації міст та культурного туризму; є місцями, учасниками та партнерами для розвитку креативної економіки.

Занепокоєння організація NEMO виявляється у тому, що музеї не повністю визнаються та підтримуються як суб'єкти, які роблять позитивний внесок в економіку та креативні сектори. Всеосяжних і порівняльних даних все ще мало, а також бракує належної основи для вимірювання сукупної економічної цінності та побічних ефектів від діяльності музеїв.

NEMO хоче, щоб музеї були визнані у зв'язку з їх позитивним впливом на економіку та креативні індустрії, а також підтримує посилену співпрацю з партнерами для повного використання економічного впливу музеїв.

Цифрові технології сьогодні впливають на всі аспекти музейної роботи. Завдяки своєму цифровому потенціалу музеї роблять власний внесок у різні соціальні галузі, виступаючи джерелом творчих інновацій, інформації та всіх форм навчання. Вони взаємодіють з різними аудиторіями та сприяють відкритому та демократичному доступу до своїх колекцій на глобальному рівні.

NEMO хвилює те, що музеї занадто мало використовують свій цифровий потенціал на інфраструктурному, освітньому, а також стратегічному рівнях.

Щоб йти в ногу з експоненціальним цифровим розвитком, музеї повинні повністю прийняти своє цифрове розширення. Державне фінансування цифрової трансформації є обмеженим і має бути доступним для довгострокових та експериментальних ініціатив.

У цьому питанні NEMO виступає за цільове регіональне, національне та європейське фінансування довгострокових можливостей для музеїв з акцентом на розвиток цифрових навичок та інфраструктури музеїв, включаючи розробку надійних метрик, фреймворків, методів для відстеження цифрової діяльності та факторів успіху [57].

Музеї сприяють відчуттю приналежності, спільних цінностей та солідарності між суспільством, яке постійно змінюється. Розширення прав і можливостей та розбудова потенціалу професіоналів, які працюють у музеях та опікуються культурною спадщиною, лежать в основі успішної музейної роботи та значущого їх соціального впливу.

Проблема, на яку звертає увагу NEMO, полягає в тому, що безперервне навчання протягом усього життя та постійний розвиток як важливі складові музейної роботи, допомога музейним професіоналам та музейному сектору в цілому, сприйняття новітніх суспільних процесів та викликів, заходи щодо підвищення цінності музеїв для суспільства, не повністю визнаються та підтримуються [94].

Саме тому організація NEMO через постійні та цільові програми виступає за підтримку розбудови потенціалу музейних працівників, які забезпечать їх новими навичками, що є невід'ємною частиною сучасної музейної роботи. Вони пропонують музейним фахівцям європейські програми з розбудови потенціалу для обміну досвідом і знаннями, а також для сприяння європейському виміру музейної роботи.

Адаптація до музейної діяльності є ключем для збереження впливу колекцій та знань на благо майбутніх поколінь. Потенціал музеїв у навчанні, залученні та активізації громадськості до дій заради сталого майбутнього має

бути належним чином визнаний, підтриманий та впорядкований у музейній практиці та стратегії [57].

На жаль, музеї не отримали належної підтримки з боку керівних та фінансових установ для здійснення успішного сталого переходу, а також не був повністю визнаний їхній потенціал для підтримки сталого переходу суспільства загалом. Тому NEMO виступає за те, щоб музеї могли бути ключовими дійовими особами у боротьбі з вирішенням глобальних проблем та отримували підтримку для повного використання свого потенціалу через політику та програми фінансування, що підтримують сталий перехід Європи. Організація допомагає музеям підвищувати обізнаність, обмінюватися інформацією та нарощувати потенціал, використовує свою платформу для включення терміновості та дій, необхідних для запобігання подальшим глобальним катастрофам, втраті біорізноманіття та, як наслідок, соціальним та екологічним жертвам [94].

Робочі групи NEMO надають своїм членам європейську перспективу для розвитку музеями різних суспільно важливих тем. Ці групи слугують платформами для комунікації, навчання та обміну досвідом через організовані навчальні візити і заходи. Вони також роблять внесок у ширший музейний сектор, публікуючи дослідження, рекомендації та звіти [107; 108].

Робоча група NEMO з цифрової трансформації підтримує європейські музеї у використанні повного потенціалу цифровізації, визначаючи нові процеси, завдання та виклики. Упродовж 2024 р. особлива увага була звернута на тему «Діджиталізація та аудиторія». NEMO окреслило свої дії в цьому напрямку: визначити нові процеси, завдання та виклики для музеїв щодо діджиталізації; надати відповідну інформацію особам, які приймають рішення, музейним організаціям та зацікавленим сторонам; пропонувати підтримку та простір для обміну досвідом та найкращими практиками в цифровому контексті для музеїв; формувати дії NEMO у сфері цифровізації разом із музеями та для них.

Наразі організація працює над «Звітом про вимірювання цифрових аудиторій». Наступна зустріч відбудеться у зв'язку з Європейською музейною конференцією NEMO 2024 з 10 по 12 листопада в Сібіу (Румунія). На даний час робочі групи NEMO відкриті лише для членів NEMO. Варто зазначити, що у січні 2023 р. робоча група змінила назву з «Цифровізація та права інтелектуальної власності (ІВ)» на «Цифрова трансформація» [107; 108].

Для спілкування із зацікавленими структурами й особами NEMO використовує бюлетень «Новини NEMO» («NEMO-News»), власний сайт та щорічні зібрання представників країн, які входять до її складу [5, с. 162].

До важливих європейських музейних організацій належить Європейський музейний форум (EMF).

Європейський музейний форум є незалежною організацією, створеною у 1977 р. та зареєстрованою у Великій Британії як благодійний фонд. EMF був заснований Кеннетом Хадсоном (1916–1999), видатним діячем міжнародного музейного руху. Він запропонував ідею конкурсу для заохочення змін у музейній діяльності, розвитку нових ідей у створенні експозицій та впровадження інноваційних технологій для залучення відвідувачів і підвищення інтересу до музеїв у суспільстві. Кеннет Хадсон ініціював конкурс «Кращий європейський музей року» і став його першим директором. У 1990-х рр. організація офіційно прийняла назву Європейський музейний форум, хоча процес відбору кращого музею, запропонований К. Хадсоном, залишився незмінним [15; 40; 51].

Спочатку організація проводила конкурси лише для британських музеїв з метою виявлення та поширення передового досвіду. EMF вийшов на міжнародну арену, коли впровадив змагання між музеями. Незважаючи на опір консервативних британських чиновників та музейників, інноваційна діяльність EMF швидко здобула підтримку в культурній сфері, ставши однією з найвпливовіших організацій в Європі.

Сьогодні EMF діє під егідою Ради Європи та під патронатом королеви Бельгії Фабіоли. Його місією є підвищення якісних стандартів музейної справи

на континенті. ЕМФ включає Секретаріат, розташований у Брістолі (Велика Британія), та архів в Інституті музеології в Берліні (ФРН). Робота Форуму охоплює всі країни, представлені в Раді Європи.

У своїй діяльності ЕМФ керується рекомендаціями Комітету з 15 експертів, які представляють 12 країн і обіймають значні посади в музейних інституціях або досягли визначних успіхів у музейній галузі. ЕМФ також має 32 кореспонденти у різних країнах світу, які вивчають найцікавіші музейні проєкти. На жаль, Україна не має свого представництва чи кореспондента в цій організації, який би просував національну музейну систему в європейське культурне співтовариство [40].

Діяльність ЕМФ включає щорічний конкурс «Кращий європейський музей року», у якому можуть брати участь музеї, які були модернізовані, реформовані або створені за останні два роки. Церемонія нагородження традиційно проводиться на триденній конференції організації [36].

Журі конкурсу акцентує увагу не на музейних колекціях, а на нововведеннях та унікальних ідеях, завдяки яким будуються експозиції. ЕМФ постійно підтримує нові тенденції в музейній діяльності, часто стаючи опорою для поширення цих новаторських ідей серед професійної спільноти. Це підкреслює правильність обраного ЕМФ шляху та його мету – пошук і визначення нових напрямів розвитку музейної галузі.

За час своєї діяльності ЕМФ залучив понад 1700 музеїв з 40 країн до участі в цьому конкурсі [6; 15; 36].

ЕМФ наголошує на важливості соціальної відповідальності музеїв і заохочує професійну майстерність їх працівників, надаючи щорічні премії, такі як Премія Ради Європи, Європейська премія «Музей року» (ЕМҮА), Премія Стілетто та Премія імені Кеннета Хадсона [53].

Премія Кеннета Хадсона є дуже престижною серед музейної спільноти, оскільки її вручають музеям, які досягли «незвичних, сміливих та суперечливих результатів, що кидають виклик традиційній ролі музеїв у сучасному суспільстві» [21].

Головну нагороду події ЕМУА 2024 отримав Саамський музей Siida (Фінляндія), розташований у місті Інарі. Музей відзначили за унікальну експозицію, яка розповідає про природу та культуру Північної Лапландії, демонструючи археологічні знахідки, що сягають віку 9 тис. років. Заснована в 1977 р. нагорода ЕМУА присуджується лише музеям, створеним протягом останніх трьох років або тим, які провели масштабний ребрендинг у зазначений період. Відкритість і демократичність критеріїв ЕМУА дозволяє музеям з різних країн представити свої досягнення на міжнародній арені [14].

ЕМФ організовує різноманітні майстер-класи у всій Європі, які знаходять підтримку серед музейних професіоналів. Ще однією можливістю, яку надає Форум, є вступ до Асоціації ЕМФ. Це надає учаснику право отримувати публікації організації та запрошення на різні національні й міжнародні заходи. Інститут музеології в Берліні, який формує архів, доступний для дослідників, зберігає повну інформацію про всіх учасників конкурсу «Кращий європейський музей року» від початку 1977 р. [11; 36].

Отже, Мережа європейських музейних організацій (NEMO) та Європейський музейний форум (EMF) відіграють значну роль у розвитку музейної справи в Європі. NEMO виступає як координаційний центр, що об'єднує європейські музеї та сприяє їхній взаємодії з політиками, підтримуючи соціальну, освітню, економічну та цифрову місію музеїв. ЕМФ зосереджений на підвищенні стандартів музейної роботи через щорічний конкурс «Кращий європейський музей року», який відзначає інновації у музейній діяльності. Обидві організації активно працюють над забезпеченням ролі музеїв у культурному та суспільному житті Європи, популяризуючи їх значення як освітніх, соціальних та культурних інституцій.

3.2. Роль європейських музейних організацій у збереженні культурної спадщини в умовах воєнних конфліктів

В умовах воєнних конфліктів допомога європейських музейних організацій є важливим аспектом збереження культурної спадщини та

підтримки музейних установ, які зазнають руйнувань або ризикують втратити свої колекції в умовах бойових дій. Європейські музейні організації активно працюють над збереженням об'єктів культури в умовах війни, надаючи допомогу в перевезенні цінних експонатів до безпечних місць або в інші країни; веденні каталогів для збереження інформації про колекції, що можуть бути пошкоджені або втрачені; надаючи консультації, а також практичну підтримку у збереженні об'єктів культури, які зазнали пошкоджень під час конфлікту.

Надається фінансова підтримка для відновлення музеїв, а також для закупівлі необхідних матеріалів для консервації та реставрації. Європейські фонди фінансують проєкти, пов'язані з відновленням культурної спадщини; надається спеціалізоване обладнання або ресурси для зберігання, пакування чи транспортування об'єктів культури. Музейні фахівці з Європи проводять тренінги, семінари та конференції для колег з постраждалих країн, щоб покращити їхні навички у сферах збереження, управління колекціями та забезпечення безпеки в умовах війни. Здійснюються спільні заходи для моніторингу стану об'єктів культурної спадщини в зонах конфлікту, правового захисту культурних цінностей від грабежів, руйнувань або незаконної торгівлі. Європейські організації допомагають у поширенні інформації про стан музеїв і культурної спадщини в постраждалих регіонах через міжнародні медіа, що сприяє збільшенню уваги до проблеми збереження культурних об'єктів в умовах війни.

Таким чином, європейські музейні організації здійснюють практичні кроки для збереження культурної спадщини під час воєнних конфліктів, надаючи допомогу на різних рівнях, від евакуації та реставрації колекцій до фінансової та інформаційної підтримки. Така допомога, зокрема надавалась у ході найбільших конфліктів на Балканах, які розпочалися з розпаду Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія.

Початок повномасштабної російсько-української війни активізував саме цей напрям роботи міжнародних та європейських музейних організацій.

Музейні установи України зіткнулися із безпрецедентними викликами та руйнуваннями. У січні 2023 р., у виданні *The New York Times* зазначили, що це пограбування культурної спадщини може бути найбільшим із часів Другої світової війни [19; 25; 41]. Постраждали понад 63 музеї та галереї, з яких 22 були знищені та 41 пошкоджено. Станом на 4 вересня 2024 р. ЮНЕСКО підтвердило пошкодження 438 об'єктів культури в Україні, у тому числі 215 будівель, що мають історичну мистецьку цінність [19; 25; 41; 47; 52]. Лише з Херсона росіяни вкрали понад 15 тис. предметів образотворчого мистецтва та унікальних артефактів [19; 25; 41]. Музеї України піддаються обстрілам, перебувають в окупації та зазнають грабунків. Під час війни росія не тільки руйнує матеріальні цінності, але й намагається знищити ідентичність української культури.

У ході війни, коли російські музейники створюють пропаганду, схвалюють агресію та беруть участь у незаконних переміщеннях українських колекцій, музеї України стають частиною національної безпеки [13; 19; 25; 35; 41].

У перші тижні повномасштабної війни було створено Музейний кризовий центр для підтримки музейників, включаючи фінансову підтримку під час евакуації. Допомогу отримали понад сто музеїв з десяти регіонів України, переважно з Донеччини, Херсонщини, Сіверщини та Слобожанщини.

Допомога музеям надійшла від різних організацій та приватних осіб, зокрема Київської бієнале, Pinchuk Art Centre, Mit Ost, Insha Osvita, швейцарського фонду ALIPH, компанії STARVOIT та інших. Надходження також отримані від індивідуальних донорів, таких як три донейти з США серед яких середній розмір складає \$500.

У підтримці українських музейних установ важливу роль відіграли Міжнародні музейні організації. ЮНЕСКО, Європейський Союз та численні партнерські ініціативи активно сприяють захисту культурних цінностей в Україні.

У березні 2022 р. ЮНЕСКО ініціювало низку заходів для захисту української культури. Генеральний директор організації підкреслила важливість спадщини як «свідчення минулого та каталізатора світу в майбутньому». У свою чергу комітет ЮНЕСКО із захисту культурних цінностей під час збройного конфлікту провів позачергове засідання (18 березня 2022 р.), ухваливши рішення про виділення 50 000 дол США на невідкладні заходи, включаючи захист *in situ* та евакуацію артефактів; підготовку до включення українських об'єктів до Міжнародного списку культурних цінностей під посиленою охороною (Другий протокол 1999 р.); використання емблеми «Синього щита» для позначення історичних місць з метою їх захисту від нападу [39, с. 8].

Було розпочато Супутниковий моніторинг у співпраці з організацією ЮНІТАР для відстеження пошкодження об'єктів спадщини. ЮНЕСКО та ІККРОМ переклали ключові методичні посібники українською мовою та надрукували 2 000 примірників для регіонів з обмеженим доступом до Інтернету. У липні 2022 р., завдяки активній роботі, приготування українського борщу було включене до списку нематеріальної культурної спадщини, яка потребує охорони. Це стало ще однією перемогою над пропагандистською машиною росії, яка хотіла привласнити цю традицію собі.

Під час конференції в Лугано (липень 2022 р.) було підкреслено важливість інтеграції культури в післявоєнну реконструкцію України. Як заявляють експерти, «жорсткі» заходи, як-от відбудова інфраструктури, повинні супроводжуватися «м'якими», такими як збереження мистецтва та традицій, що сприяють соціальній згуртованості та збереженню національної ідентичності [30; 39, с. 8].

Вже 7 березня 2022 р. Рада ЄС ухвалила декларацію про захист української культурної спадщини. Міжнародні зусилля включали визнання ролі спадщини у підтримці світу. Закликали до захисту культурних об'єктів.

Пізніше, 15 березня 2022 р., Комітет Європейського парламенту з питань культури та освіти організував дискусію щодо боротьби з викривленням історії росії, спрямованої на заперечення української ідентичності.

Ці ініціативи заклали основу для тривалого збереження української культурної спадщини, сприяючи зміцненню міжнародного співробітництва. Водночас пришвидшилась цифровізація колекцій та міжнародна координація із захисту культурних цінностей в Україні [30; 39, с. 9].

Європейський Союз став одним із ключових партнерів у захисті культурної спадщини України в період повномасштабного вторгнення росії. У рамках програми «Креативна Європа» створені грантові механізми для фінансування проєктів реставрації, діджиталізації та навчання. Також Європейська служба зовнішньої діяльності (ЄСВД) запустила кампанію #ARTSVSWAR для документування руйнувань та популяризації культурного відродження. В свою чергу Італія через ЮНЕСКО надала 500 тис. євро на відновлення Спасо-Преображенського собору в Одесі, який постраждав під час повітряного удару по місту [38; 39].

Європейський Союз активно підтримує проєкти з відновлення та захисту культурної спадщини, які реалізуються в умовах війни. Із 2023 р. ЄС реалізує проєкт UREHERIT, спрямований на створення умов для системного збереження спадщини. Його мета – навчання фахівців, розробка методик організації, семінарів і дискусій. Проєкт передбачав участь 11 організацій з України та країн ЄС. За цей час було проведено публічну конференцію у Львові, яка сприяла обміну досвідом між українськими та європейськими архітекторами та реставраторами. Реалізовано 12 пілотних проєктів у межах CPD Programme Ukraine із залученням команд із Харкова, Львова, Миколаєва, Чернівців, Кривого Рогу та інших міст. Проведено навчальні модулі у Стокгольмі, Івано-Франківську та планування продовження в інших європейських містах.

ЄС також підтримує відновлення через грантові програми, надаючи персональні гранти (до 4 тис. євро), для фінансування професійного розвитку

у сфері культурної спадщини; гранти мобільності (до 4 тис. євро), для участі в міжнародних заходах, стажуваннях та конференціях; гранти підтримки співпраці (до 50 тис. євро), під спільні українських та європейських організацій; інфраструктурні гранти (до 100 тис. євро), на ремонт пам'яток та інших об'єктів культурної спадщини [52].

Під час повномасштабного російського вторгнення українські музеї підтримує також Дім Європи (House of Europe). Програму House of Europe засновано Європейським Союзом, представленим Делегацією ЄС в Україні, і керує нею Goethe-Institut Ukraine. Платформа також тісно співпрацює з українським кластером Об'єднання інститутів культури країн Європейського Союзу (EUNIC).

House of Europe – програма, що фінансується Європейським Союзом, створена для підтримки професійного та творчого обміну між українцями та їхніми колегами в країнах ЄС і Великій Британії. Програма зосереджена на культурі й креативному секторі, освіті, роботі з молоддю, соціальному підприємстві та медіа.

House of Europe пропонує стипендії, що допомагають українським фахівцям продовжувати свою діяльність, незважаючи на конфлікт, гранти на особисті проекти, поїздки на конференції, курси і стажування в країнах ЄС та Великій Британії та інші можливості. Команда House of Europe фінансує відновлення культурної інфраструктури, підтримує переклад літератури та сприяє творчій співпраці між Україною та ЄС і Великою Британією. Програма також займається збереженням української культурної спадщини і розвитком креативних та освітніх стартапів через регулярні онлайн-лабораторії, воркшопи, дискусії, конференції, хакатони та інші заходи [8].

Проект House of Europe був запущений у 2019 р., як пілотна програма ЄС для зовнішніх культурних зв'язків і є всебічною платформою, яка надає всі можливості, які ЄС пропонує українцям [9].

З моменту свого заснування House of Europe запропонувала понад 40 програм для українців. Програма підтримує креативні бізнеси через такі

ініціативи, як Creative Business Academy, Creative Enterprise Ukraine, Creative Business Survival Kit і Digital Labs для менеджерів креативних хабів. Вона створює можливості для знайомств активної молоді через Active Citizens Camps, табори європейської молоді та університетські обміни. Вона допомогла 200 культурним менеджерам поза Києвом стати агентами змін через Академію культурного лідера. Куратори, арт-критики, дослідники та менеджери арт-резиденцій професійно зростали під час Digital Labs для кураторів і менеджерів арт-резиденцій [8; 42; 46; 75].

Керівник House of Europe Крістіан Дімер характеризує роботу організації наступним чином: «House of Europe має бути там, де підтримка та інформація потрібні найбільше: в регіонах та маленьких містечках, зокрема на Сході України. Ми прагнемо їхати туди, де найбільше потрібні, прагнемо працювати поза «київською бульбашкою». Ми дістанемося до найвіддаленіших регіонів. Мобільний павільйон House of Europe постійно мандруватиме українськими містами» [12].

Таким чином Європейський Союз забезпечує багатовимірну підтримку, поєднуючи точкове фінансування, масштабні навчальні ініціативи, технологічні рішення і співпрацює у цьому напрямі з різними міжнародними і європейськими музейними організаціями, фондами та проєктами. Ці заходи не тільки сприяють збереженню спадщини, але й створюють міцну основу для її майбутнього відновлення [52].

Україна співпрацює з різними міжнародними структурами, зокрема з ЮНЕСКО та Радою Європейського Союзу, а також з урядами інших країн, щоб запобігти нелегальному перевезенню державного культурного надбання. Одним з дієвих інструментів є «Червоний список» українських культурних об'єктів, створений Міжнародною радою музеїв (ICOM). Цей список не лише фіксує викрадені пам'ятки, але й містить інформацію про об'єкти, які перебувають під загрозою, зокрема через дії російських окупантів. Система є досить ефективною: списки з перерахованими культурними об'єктами, які перебувають під загрозою, надсилаються іноземним урядам, правоохоронним

та прикордонним службам, що знижує ризик появи українських культурних об'єктів у закордонних музеях чи приватних колекціях. Крім того, наші партнери вже допомагають відстежувати торгівлю краденим. Наприклад, британська організація The Art Loss Register, за словами її головного юрисконсульта Джуліана Редкліффа, виявила на аукціонах і зареєструвала у своїй базі понад дві тисячі викрадених культурних об'єктів з України, включаючи картини Херсонського художнього музею та «скіфське золото» з Мелітопольського міського краєзнавчого музею. Виявленням незаконної торгівлі культурними цінностями також займаються Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) та Міністерство культури та інформаційної політики (МКІП) в рамках ініціативи Art Sanct Task Force. Окрім знаходження незаконно вивезених артефактів, Task Force стежить за російськими мистецькими активами, що уникають санкцій, з метою їх замороження та конфіскації. Спільно з міжнародними партнерами Міністерство культури та НАЗК планують створити комплексну базу даних культурних цінностей, викрадених росією, яка допоможе в ідентифікації і поверненні цих знахідок в Україну [4, с. 160; 22; 23; 29; 31; 32].

У контексті повномасштабного військового вторгнення росії в Україну нова рада ІСОМ Німеччини одноголосно ухвалила рішення про бойкот ІСОМ russia. Це рішення було прийнято на засіданні правління та офіційно опубліковане на вебсайті організації.

Німецький національний комітет закликав до відсторонення представників росії від усіх міжнародних організацій і заборони участі російських делегацій у міжнародних заходах. Рекомендується також виключити ІСОМ russia зі світової асоціації.

Представники Німеччини оголосили, що відтепер вони не братимуть участі в заходах, на яких будуть присутні представники ІСОМ russia або російські музейники. «Систематичне пограбування українських музеїв, яке, згідно з наявною інформацією, підтримується російськими музейниками і є порушенням етичних норм, більше не може залишатися поза увагою.

Репортажі та світлини з українських музеїв чітко демонструють цей факт», – зазначено у повідомленні на сайті німецького ICOM [7].

«Загарбницька війна росії проти України порушує міжнародне право, Гаазьку конвенцію та основні суспільні норми. Нормальні відносини з такою державою, навіть у музейній сфері, є неможливими», – додано в заяві [7].

«Ми займаємо чітку позицію та діємо у згоді з переважною більшістю країн, асоціацій, компаній і організацій по всьому світу. Музеї також є політичними акторами і повинні чітко позиціонувати себе. Більше не можна ігнорувати те, що відбувається у зоні музею, як ніби війни не існує, і дозволяти ICOM russia діяти так, ніби нічого не сталося», – підкреслила рада директорів ICOM Німеччини [7].

У листопаді–грудні 2022 р. Український інститут, ICOM UK (Британське відділення Міжнародної ради музеїв) та Ukrainian Institute London провели три онлайн-дискусії, присвячені українській культурній спадщині.

Дискусії були організовані в межах серії ICOM UK Talks – Heritage in Crisis, яка була спрямована на вивчення проблем культурної спадщини в країнах, що отримали руйнування через збройні конфлікти або природні катастрофи. Особливий інтерес британського пам'яткоохоронного сектору, викликав аналіз українського досвіду з метою адаптації стратегій для їх глобального використання. Дискусії, що стосуються України, стали пілотним проєктом, реалізованим на волонтерських засадах для обміну досвідом та підвищення обізнаності в питаннях охорони спадщини. Проєкт було виконано у співпраці з експертами Українського інституту та Ukrainian Institute London, а склад учасників доопрацьовувався до моменту події.

Дискусії були відкриті для всіх зацікавлених. Члени Міжнародної ради музеїв та партнерські організації брали участь безкоштовно, тоді як для інших учасників була встановлена номінальна плата. Захід також передав збір пожертв для фахівців пам'яткоохоронної сфери, які змушені були покинути Україну через війну.

Перша з дискусій мала назву «Пограбування української культурної спадщини та втрата експертизи» (9 листопада 2022 р.). Подія була присвячена масштабам розграбування культурних цінностей в Україні та внутрішнього експертного потенціалу через війну. Учасники обговорили роль «Червоних списків» ICOM у протидії незаконній торгівлі культурними артефактами та механізмами повернення викрадених предметів в Україну. Було висвітлено, як розробка таких списків і просвітницька діяльність сприяють припиненню незаконної торгівлі та підтримці професійного розвитку українських музеїв [54].

Темою другої дискусії стала «Деколонізація української культурної спадщини» (30 листопада 2022 р.). Вона зосередилася на деколонізації культурної спадщини України. У рамках обговорення було проаналізовано, як російські колоніальні наративи впливають на сприйняття України на Заході, та окреслено шляхи формування неупередженого підходу до української культури. Особливу увагу приділили вдосконаленню каталогізації та інтерпретації українських культурних об'єктів [54].

На третій дискусії, що відбулася 14 грудня 2022 р. і мала тему «Виявлення та збирання української культурної спадщини», обговорення було присвячено проблемам ідентифікації та колекціонування українських культурних цінностей. Було окреслено методи формування колекцій і роль таких ініціатив у відновленні пошкоджених об'єктів після війни. Учасники заохочували проводити аналіз власних колекцій задля ідентифікації українських артефактів та сприяти їхньому збереженню. Усі три дискусії стали початковими етапами у справі захисту та відновлення української спадщини [54].

Країни Європи та культурні організації також відповіли на заклик про допомогу, започаткувавши програми та фонди для підтримки українських музеїв. Франція, Нідерланди, Італія надали матеріали для збереження артефактів. Скандинавський музей у Стокгольмі створив фонд для

фінансування Національного музею історії України в Києві. А Польща створила Комітет допомоги музеям України, організувавши захист колекцій.

В свою чергу Мережа європейських музейних організацій (NEMO) проводить збори та публікує ініціативи для допомоги українським колегам і громадянам, які стосуються збереження колекцій, і житла для переміщених осіб, вакансії роботи, донатів, освіти та виставок, а також повідомлення різних європейських музейних організацій про війну на території України.

Оскільки пам'ятки культури в Україні ледь не щодня зазнають руйнувань, то дуже гостро постає питання діджиталізації культурної спадщини, аби зберегти цифрові копії і в майбутньому відновити втрачені або відреставрувати пошкоджені об'єкти. Європейські організації активно до цього долучаються. Одним з таких є проєкт 4СН, який запустив ініціативу «Save Ukrainian Monuments» для збереження цифрових копій артефактів. Центр компетенції зі збереження культурної спадщини (4СН) – це європейська ініціатива, створена для розробки інноваційних підходів до збереження, документування та управління культурною спадщиною. Вона фінансується в рамках програми ЄС «Горизонт 2020», спрямованої на підтримку наукових досліджень та інновацій. Центр прагне створити сучасну інфраструктуру, яка сприятиме міжнародній співпраці між установами, які займаються охороною культурної спадщини. Організація базується на мультидисциплінарному підході, поєднуючи технічні, історичні та культурні аспекти [39, с. 11].

4СН зосереджується на використанні сучасних цифрових технологій для збереження культурної спадщини. Це включає створення текстових, видимих і 3D моделей об'єктів. Наприклад, після російського вторгнення Центр ініціював проєкт «Збережемо пам'ятники України» (Save Ukrainian Monuments – SUM). У межах цієї ініціативи було створено цифрові копії об'єктів культурної спадщини України, які передано для зберігання на захищені сервери в країнах ЄС, таких як Італія, Польща та Люксембург [39, с. 11].

Центр інтеграції технологій використовує геопросторову інформацію, штучний інтелект, 3D-друк та інші інноваційні технології для аналізу

пошкоджених та реставраційних робіт. Проєкт об'єднує зусилля музеїв, дослідників, архітекторів, істориків, програмістів та інших фахівців з ЄС. Це дозволяє розширювати передові практики та проводити спільні заходи, такі як семінари та тренінги.

Одним із завдань 4СН є допомога в підготовці планів для охорони спадщини під час конфліктів, стихійних лих чи інших надзвичайних ситуацій. Після початку війни в Україні Центр 4СН приділив значну увагу допомозі українським установам. У межах проєкту SUM було передано для безпечного збереження терабайти даних про українську культурну спадщину. А наразі ведеться робота над підвищенням кваліфікації українських фахівців, зокрема через навчання із застосуванням цифрових засобів [39, с. 11].

Центр співпрацює також з платформою Europeana, яка надає доступ до цифрових копій артефактів. Europeana разом із 4СН розробляє нові ініціативи, які підтримують український сектор цифрової спадщини.

Центр компетенції має на меті створити глобальну мережу для підтримки культурної спадщини та поглибити співпрацю з країнами, які стикаються із загрозами для своєї культурної спадщини. Розширення програми цифровізації спрямоване на створення детальних баз даних для збереження інформації про культурні цінності.

Таким чином, Центр компетенції зі збереження культурної спадщини 4СН – це приклад того, як технології можуть поєднуватися з культурними ініціативами, щоб зберегти історичну спадщину для майбутніх поколінь [39, с. 11].

Як зазначалося вище, ще однією платформою, яка активно допомагає Україні популяризувати свою оцифровану спадщину є Europeana. Це європейська платформа цифрової спадщини, яка забезпечує доступ до мільйонів оцифрованих об'єктів з музеїв, бібліотек, архівів та галерей усю Європу. Створена у 2008 р. з ініціативи Європейської Комісії, вона фінансується через програми ЄС, зокрема «Інструмент сполучення Європи» (CEF) [39, с. 11; 93].

Основна мета Europeana спрямована на забезпечення вільного доступу до європейської культурної спадщини через інтернет. Вона дозволяє дослідникам, викладачам, студентам та широкій громадськості розміщувати, використовувати й зберігати цифровий контент для освіти, досліджень чи творчості. Europeana надає доступ до понад 58 мільйонів оцифрованих об'єктів: текстів, зображень, відео, аудіофайлів, 3D-моделей та інших матеріалів. Матеріали охоплюють різні теми, включаючи мистецтво, історію, літературу, архітектуру та етнографію.

Europeana співпрацює з установами культурної спадщини всієї Європи для підтримки процесів оцифрування та забезпечення високої якості даних і має такі проєкти як: «Europeana Collections» (тематичні колекції, присвячені мистецтву, моді, фотографії, музиці тощо); «Europeana Research» (підтримка науковців у використанні цифрових матеріалів для досліджень); «Europeana Education» (ресурси для інтеграції цифрової спадщини в освітній процес) [39, с. 11; 93].

Платформа використовує штучний інтелект, машинне навчання та розпізнавання зображень для пошуку та організації даних. Платформа документує історію та спадщину всіх європейських країн, надаючи особливу увагу регіональним та маловідомим культурам. Тому з початком повномасштабної війни в Україні Europeana активно долучилася до ініціатив із збереження та підтримки української культурної спадщини. Зокрема платформа представила вибірку матеріалів про українську історію, мистецтво та етнографію і розпочала співпрацю з українськими установами, а саме активно працює над розширенням доступу до цифрових архівів України. Europeana активно співпрацює з українським проєктом SUCHO (Saving Ukrainian Cultural Heritage Online) для збереження цифрового контенту, який перебуває під загрозою [93].

Завдяки платформі, українські музеї, бібліотеки та архіви можуть використовувати презентувати свої колекції на міжнародному рівні. Також Europeana пропонує навчальні програми, тренінги та ресурси для фахівців у

галузі культурної спадщини. У рамках ініціативи «Креативна Європа» державні українські установи отримують фінансування на проекти з цифровізації та збереження культурної спадщини. До прикладу, серед проектів платформи є «Europeana 1914–1918» – колекція матеріалів, присвячена Першій світовій війні, включаючи українські історії; «Europeana Migration» – документи, фотографії та особисті історії, пов’язані з міграцією, в тому числі з України [93].

Europeana постійно розвивається, працюючи над створенням відкритої екосистеми, яка б поєднувала різні аспекти цифрової спадщини. Україна, долучаючись до міжнародних ініціатив, може використовувати можливості платформи для популяризації своєї культури та збереження національної ідентичності в умовах воєнного стану.

Активно долучився до допомоги Україні й ALIPH (Міжнародний альянс із захисту спадщини). ALIPH (International Alliance for the Protection of Heritage in Conflict Areas) – це глобальна організація, створена для захисту культурної спадщини в зонах конфліктів. Альянс був заснований у 2017 р., як спільна ініціатива урядів Франції, Об’єднаних Арабських Еміратів та ЮНЕСКО. Назва ALIPH походить від першої літери арабського алфавіту, що символізує початок і новий старт для збереження спадщини.

Головна мета ALIPH – захист і відновлення культурних об’єктів, які перебувають під загрозою руйнування через збройні конфлікти, природні катаклізми чи інші кризи [98].

Основними завданнями альянсу є: захист об’єктів культурної спадщини, які знаходяться в зоні конфлікту; відновлення пошкоджених культурних об’єктів; підтримка місцевих громад у збереженні їх культурної ідентичності; надання фінансування для термінових і довготривалих проектів.

ALIPH працює як міжнародний фонд, підтримуючи конкретні проекти через грантові програми. Фонд фінансується за рахунок зовнішніх урядів, міжнародних організацій та приватних партнерів. Організація виділяє кошти на термінові заходи з консервації, реставрації та захисту культурної спадщини.

Також ALIPH підтримує навчання місцевих фахівців у галузі збереження спадщини та займається проведенням тренінгів для підвищення їхньої кваліфікації.

Альянс співпрацює з міжнародними організаціями, урядами та неурядовими організаціями для координації зусиль. Тому після початку повномасштабної війни росії проти України у 2022 р. ALIPH активно долучився до збереження української культурної спадщини: виділив 2 млн дол США на терміновий захист об'єктів культурної спадщини та підтримку українських фахівців; фінансував ініціативи із захисту музейних колекцій, архівів та історичних пам'яток; підтримав створення матеріалів і ресурсів для зменшення шкоди від воєнних дій.

Стратегічне значення ALIPH полягає у забезпеченні швидкого доступу до фінансування для невідкладних заходів; сприянні міжнародному співробітництву у сфері захисту спадщини; наданні ресурсної підтримки країнам, які переживають кризу.

ALIPH – це унікальний приклад того, як міжнародна спільнота може спільно діяти на захисті світової культурної спадщини, зберігаючи історичні пам'ятки навіть у найскладніших умовах [98].

Події російсько-української війни перебували в центрі уваги й Європейського музейного форуму (EMF). У 2022 р., на ЕМУА номінували київський Victoria Museum, що засвідчило зростання визнання українських музеїв на міжнародному рівні. Victoria Museum отримав повідомлення про свою номінацію наприкінці 2021 р. Це стало несподіваною звісткою для директорки музею Вікторії Лисенко, яка у 2019 р., подала заявку на ЕМУА з обмеженим досвідом і невеликою кількістю експонатів у колекції. Їхня робота над створенням музею, що відповідає європейським стандартам, була визнана міжнародним журі. Ще влітку 2021 р. суддя Європейського музейного форуму Аміна Крвавац високо оцінила якість експозиції музею, хоча й висловила сумніви щодо її актуальності у глобальному контексті. Це не додавало ентузіазму команді і всі повернулися до звичної музейної роботи. Проте перед

новорічними святами музей отримав листа від голови журі ЕМУА Марлен Марлоу де містилася інформація про те, що Victoria Museum стали номінантами на отримання премії. Працівники почали підготовку до поїздки. Та з початком повномасштабної війни музей опинився перед викликами, пов'язаними з невизначеністю майбутнього. Протестуючи у відповідь на включення російських музеїв до попереднього списку учасників церемонії, команда музею ініціювала звернення до ЕМУА, Національного музею Естонії та міжнародних медіа. Їхній заклик до виключення представників країни-агресора був підтриманий журі ЕМУА.

25 квітня 2022 р. офіційна програма церемонії була оновлена, і російські музеї дискваліфікували з попереднього списку. Цей результат став перемогою як для Victoria Museum, так і для української культурної спільноти. У ході підготовки до подорожі, команда музею зняла документальний фільм для представлення експозиції та продовжила підготовку до участі в ЕМУА, адаптуючись до умов війни. А директорка Вікторія Лисенко наголосила на важливості культурної дипломатії та підтримці українських митців і музеїв у цей складний час. Своєю перемогою Victoria Museum продемонстрував, як культурні установи можуть використовувати свої платформи для захисту національних інтересів і підвищення обізнаності про виклики, які стоять перед Україною. Це також стало прикладом, як ініціатива та наполегливість можуть змінити міжнародний порядок денний навіть у кризовій ситуації [24].

Визнанням українських музеїв стало й нагородження Європейським музейним форумом кращих музеїв у 2024 р. 6 травня 2024 р. у місті Портіман (Португалія) організація провела церемонію «Європейський музей року» 2024. Захід став відзначенням високих досягнень музеїв, які зосереджуються на інноваціях, збереженні культурної спадщини та соціальної інтеграції [14].

Серед представлених учасників було два київських музеї – Музей війни (Національний музей історії України у Другій світовій) та Музей Ханенків – вони увійшли до фіналу серед 24 номінантів з різних країн Європи. Це стало результатом їхньої роботи у відображенні подій широкомасштабного

вторгнення росії, що сприяло підвищенню інформованості міжнародної спільноти про наслідки війни для культурної спадщини України. У фіналі конкурсу представники Європейського музейного форуму відвідали експозиції всіх закладів, щоб оцінити їхній внесок у збереження спадщини та інноваційний підхід. На церемонії відбулося нагородження Національного музею Революції Гідності, який представляв його генеральний директор Ігор Пошивайло. Він отримав спеціальну нагороду імені Кеннета Гадсона за інституційну відвагу та професійну чесність. Відзнака підкреслила внесок І. Пошивайла у збереження ним культурної спадщини України в умовах військової агресії росії, а також лідерство у впровадженні ініціативи з документування подій війни [14].

Київський музей костюму та стилю ініціював виключення російських музеїв із програми церемонії нагородження «Європейський музей року» (EMYA). Цей крок став сигналом міжнародної солідарності з Україною на тлі російської військової агресії [24; 105].

У 2023 р., завдяки підтримці Фонду Конрада Аденауера розпочато проєкт «Поранена культура», в рамках якого записано інтерв'ю з музейниками про їхню діяльність під час війни. Один з напрямків проєкту – VR-екскурсії зруйнованими музеями, першим з яких став Охтирський музей. Цей проєкт має значний резонанс серед іноземної аудиторії, надаючи можливість розповідати правду про події в Україні. З 2019 по 2022 рр., партнерами програми були Британська Рада в Україні, Французький інститут в Україні, Чеські центри в Україні та Goethe-Institut Ukraine.

Отже, українські музеї отримали підтримку від Європейського Союзу, європейських музейних організацій та міжнародної спільноти. Різні донори та окремі особи надавали фінансову допомогу, допомогу в евакуації та моральну підтримку для збереження культурної спадщини України.

Висновки до розділу 3

Європейські організації, такі як Мережа європейських музейних організацій та Європейський музейний форум, підтримують реалізацію сучасної музейної стратегії в Європі. Їхні зусилля спрямовані на забезпечення важливої соціальної ролі музеїв у суспільному розвитку. NEMO активно підтримує європейські музеї в їх освітніх ініціативах, цифровій трансформації та участі в культурній політиці. ЄМФ зосереджений на популяризації кращих стандартів музейництва через проведення щорічного конкурсу «Кращий європейський музей року», який відзначає інноваційні практики у музейній діяльності.

Міжнародні музейні організації, європейські зокрема, активно працюють у напрямку збереження культурної спадщини в умовах воєнних конфліктів. З початком повномасштабної російсько-української війни українським музейним установам надається вагома фінансова підтримка, технічна допомога для збереження і відновлення культурних об'єктів.

Участь організацій в підтримці українських музеїв засвідчує роль міжнародної солідарності у захисті культурної спадщини. Музейні організації Європи виступають не тільки партнерами, але й захисниками культурної ідентичності, підтримуючи українські музеї в їхньому прагненні захистити і відновити культурні надбання для майбутніх поколінь.

Для ефективного вирішення проблем необхідно посилити координацію зусиль різних міжнародних організацій, розробити довгострокову стратегію відновлення культурної спадщини України та залучати до цього процесу громадянське суспільство. Важливо також розвивати потенціал цифрових технологій та створювати стійкі моделі співпраці між міжнародними організаціями, українськими інституціями та приватним сектором.

Залучення молоді до участі в проєктах зі збереження культурної спадщини є одним із ключових факторів успіху. Створення мережі підтримки для українських культурних інституцій має стати пріоритетом міжнародної спільноти.

В цілому, міжнародна співпраця є ключовим фактором успіху у збереженні культурної спадщини України. Однак, для досягнення стійких результатів необхідно подолати існуючі виклики та розробляти нові підходи, які враховуватимуть специфіку сучасної ситуації.

ВИСНОВКИ

Важливою формою міжнародної музейної співпраці на світовому і європейському рівнях є діяльність низки міжнародних музейних організацій, які здійснюють масштабну різновекторну роботу задля розвитку галузі, збереження і популяризації світової культурної спадщини. Серед них Міжнародна рада музеїв, Європейський музейний форум, Європейська мережа музейних організацій.

Ключову роль у розвитку музейної справи відіграє Міжнародна рада музеїв. Вона виступає світовим координатором діяльності музеїв, зміцнюючи їх суспільну місію. Такі Програми ІСОМ, як «Червоні списки» для запобігання незаконного обігу культурних цінностей та ініціатива «Блакитний щит», є дієвими інструментами збереження культурних цінностей у зонах воєнних конфліктів. Розроблений та оновлюваний ІСОМ Кодекс музейної етики є основою для провадження професійних стандартів у галузі, що є надзвичайно важливо в умовах зростаючих етичних викликів, які стоять перед сучасним музейництвом.

У свою чергу Європейський музейний форум сприяє професійному розвитку та підтримці музейних проєктів в Європі, відзначаючи досягнення музеїв престижними нагородами, зокрема премією Європейський музей року. Діяльність ЄМФ спрямована на відзначення найкращих практик в музейній галузі, заохочення інновацій та інклюзивності.

Значний вплив на розвиток європейського музейного світу має Європейська мережа музейних організацій. Об'єднання створює можливості для обміну досвідом і налагодження міжкультурного діалогу. Підтримка музеїв здійснюється за допомогою організації і проведення семінарів, реалізації освітніх програм. Налагодження співпраці в межах культурних програм дозволяє забезпечити стійкість музеїв у різних країнах, зокрема під час кризових ситуацій.

ІСОМ та NEMO акцентують увагу на важливості збереження не лише матеріальної, але й нематеріальної культурної спадщини, що сприяє захисту

культурної ідентичності. Це особливо важливо в контексті збереження традицій та обрядів, які можуть бути втрачені внаслідок конфліктів або стихійних лих.

Також ICOM та NEMO реалізують освітні програми, семінари та воркшопи, які сприяють розвитку професійних навичок музейних працівників і впровадженню інноваційних методик у музейну діяльність. Підтримка постійного навчання дозволяє музейним фахівцям адаптуватися до сучасних викликів і використовувати передові технології для популяризації культурної спадщини.

Міжнародні організації активно підтримують проєкти, спрямовані на соціальну інклюзію та подолання нерівності, перетворюючи музеї на простори для всіх груп населення. Залучення маргіналізованих спільнот та розвиток інклюзивних проєктів демонструють нові підходи до музейної діяльності, які сприяють підвищенню соціальної ролі музеїв у суспільстві.

Міжнародні музейні організації здійснюють вирішальну роль у забезпеченні стійкості та розвитку музейної сфери, сприяючи збереженню культурної спадщини та підвищенню професійних стандартів. Завдяки інтеграційному досвіду та ресурсам вони підтримують музейні установи в часи кризи, надаючи їм можливість адаптуватися до нових викликів і реалізовувати свою місію зі збереження культурних цінностей.

Завдяки міжнародним ініціативам, таким як «Блакитний щит», музеї мають доступ до захисних заходів і планів дій на випадок природних або техногенних катастроф. Це сприяє забезпеченню стійкості музеїв та збереженню ними суспільного культурного надбання.

Міжнародні та європейські музейні організації надають вагому допомогу та здійснюють підтримку українських музеїв з початку широкомасштабної російсько-української війни. Організації та їх ініціативи (NEMO, EMF, ALIPH, Europeana, House of Europe та ін.), продемонстрували високий рівень солідарності з Україною, надаючи різнопланову підтримку.

Задля ефективної протидії воєнним конфліктам, які несуть загрозу для світової культурної спадщини, вищезазначеним організаціям варто посилити координацію зусиль для уникнення дублювання пакетів допомоги та забезпечення синергії.

Потрібно активніше займатися формуванням довгострокових стратегій з відновлення культурної спадщини України із залученням усіх зацікавлених сторін. Посилити використання цифрових технологій для збереження, дослідження та популяризації культурної спадщини. Залучати молодь до участі в проєктах зі збереження культурної спадщини. Розробляти довгострокові моделі співпраці з міжнародними організаціями, українськими інституціями та громадянським суспільством.

Міжнародні музейні організації відіграють важливу роль у збереженні та розвитку української культурної спадщини. Завдяки їхній підтримці, Україна має шанс зберегти свою культурну ідентичність та передати її наступним поколінням. Однак, для досягнення стійких результатів необхідні спільні зусилля усіх зацікавлених сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багіров В. Є. Роль ЮНЕСКО у збереженні нематеріальної культурної спадщини в Україні. *Науковий вісник Чернівецького національного університету*. Серія: Історія, політологія, міжнародні відносини. 2021. № 29. С. 58–67. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3537/%D0%91%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%80%D0%BE%D0%B2.docx?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 12.11.2024).
2. Белікова М. В. Основи музеєзнавства. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Запоріжжя. ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2015. 180 с. URL: <https://eir.zp.edu.ua/items/7efccd41-d3c7-43f3-b496-c7c920aeda07> (дата звернення: 09.11.2024).
3. Білик. Н. І. «Музей як центр координації освітньо-виховної та краєзнавчої роботи закладу освіти». *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 3(198). С. 82–90. URL: <https://isp.pano.pl.ua/article/view/233698> (дата звернення 21.11.2024). (дата звернення: 12.11.2024).
4. Гаврилюк С. Міжнародний досвід захисту культурних цінностей в умовах воєнного конфлікту. *Волинський музейний вісник*. Луцьк, 2022. Вип. 12. С. 3–9. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22550> (дата звернення: 09.11.2024).
5. Гаврилюк С. В. Створення та діяльність міжнародних музейних організацій. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Історичні науки. Луцьк, 2018. № 6. С. 156–164. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/334784535.pdf> (дата звернення: 18.01.2024).
6. Гнідовский М. Б. Європейський музейний форум – інструмент розвитку і культурної дипломатії. *Музеї та культурна дипломатія*. Збірник наукових статей. Київ: Агора, 2015. Вип. 14. С. 12–15 (дата звернення: 28.01.2024).

7. Горlach П. Рада музеїв Німеччини оголосила бойкот російським музейникам. URL: <https://suspilne.media/culture/386027-rada-muzeiv-nimeccini-ogolosili-bojkot-rosijskim-muzejnikom/> (дата звернення: 28.01.2024).

8. Гузій І. Відкрито House of Europe – дім, сповнений можливостями. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=vidkryto-house-of-europe-dim-spovnenyj-mozhlyvostyamy> (дата звернення: 20.01.2024).

9. Дім Європи. URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/houseofeurope/> (дата звернення: 20.01.2024).

10. Дубровіна Л. А. Бібліотеки в системі інституцій національної пам'яті України та національної культурної спадщини. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2016. № 20. С. 232–251. URL: http://rksu.nbuiv.gov.ua/cgi-bin/rksu/jrn.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=RKSU&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=rks_2016_20_17 (дата звернення: 12.11.2024).

11. Європейський музейний форум і його відзнаки. URL: <https://primetour.ua/uk/company/culture-news/Nemetskiy-okeanarium---luchshiy-muzej-Evropyi.html> (дата звернення: 21.01.2024).

12. House of Europe: ЄС виділив Україні €12 мільйонів на культуру й освіту. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2800851-house-of-europe-es-vidiliv-ukraini-12-miljoniv-na-kulturu-j-osvitu.html> (дата звернення: 20.01.2024).

13. Збережемо пам'ятники України. URL: <https://www.4ch-project.eu/sum-uk/> (дата звернення: 23.11.2024).

14. Катаєва М. На церемонії нагородження «Європейський музей року» відзнаку отримав очільник київського музею Революції Гідності. *Вечірній Київ*. 2024. 6 трав. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/98057/> (дата звернення: 22.11.2024).

15. Ключко Ю. М. Креативність як складова розвитку музейної комунікації. URL: <http://international->

relations.knukim.edu.ua/article/view/142010/139568 (дата звернення: 18.01.2024).

16. Кодекс музейної етики ICOM. URL:<http://www.icom.in.ua/kodeks-muzejnoyi-etiki/> (дата звернення: 23.03.2024).

17. Кодекс професійної етики ІКОМ. URL: <http://cons.parus.ua/map/doc/00V0PFCEF7/Kodeks-profesiinoyi-etiki-IKOM.html> (дата звернення: 23.03.2024).

18. Кодекс професійної етики ІКОМ / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_760#Text (дата звернення: 23.03.2024).

19. Комова О. С. Концептуальні засади державної політики в сфері музейної справи. *Вісник КНЛУ. Серія «Історія. Економіка. Філософія»*. Київ, 2023. № 28. С. 73–82. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/5229/%d0%ba%d0%be%d0%bc%d0%be%d0%b2%d0%b0.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 23.08.2024).

20. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text (дата звернення: 09.11.2024).

21. Конкурс найкращих музеїв Європи: росіяни-переможці, Україна за бортом та польський приклад змін. URL: <http://www.pik.cn.ua/print/28285/> (дата звернення: 13.05.2024).

22. Кононенко В. Міжнародний день музеїв: українські реалії. Про фронт, захист та життя української культури під час війни. URL: <https://vikna.tv/styl-zhyttya/mizhnarodnyj-den-muzeyu-2024-yak-ukrayina-berezhe-kulturnu-spadshhynu-pid-chas-vijny/> (дата звернення: 22.11.2023).

23. Ластовиря М. Забрати вкрадене: як Україні повернути свої культурні цінності. URL: <https://www.ukrainer.net/zabraty-vkradene/> (дата звернення: 23.03.2024).

24. Лисенко В. Victoria Museum вигнав росіян з Європейського музейного форуму. *Київ Влада*. 2022. 29 квіт. URL: <https://kievvlast.com.ua/mind/victoria-museum-vignav-rosiyan-z-evropejskogo-muzejnogo-forumu?noredirect=true> (дата звернення: 22.11.2024).

25. Мазепа Я. Музеї і війна: зникнути чи стати бронєю. URL: <https://www.ukrainer.net/muzei-i-viyna/> (дата звернення: 23.03.2024).

26. Маньковська Р. В. Міжнародна Рада Музеїв (МРМ). *Енциклопедія історії України*: Т. 6: Ла-Мі / НАН України. Інститут історії України. Київ: Вид-во «Наукова думка», 2009. 790 с. іл. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Mizhnarodna_rada_muzeiv (дата звернення: 25.04.2024).

27. Маринич Р. Кодекс музейної етики ICOM: стандартизація та вплив на етичний аспект у музеях. *Перспективи популяризації історичної спадщини та культурного туризму в Україні: досвід європейських країн*. Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих учених. Львів: Растр-7, 2024. С. 81–82.

28. Маринич Р. Оцифрування музейних колекцій: основні аспекти та авторське право. *Волинський музейний вісник*. Науковий збірник. Вип. 14. Департамент культури, молоді та спорту Волинської ОДА; Волинський краєзнавчий музей; ВНУ імені Лесі Українки. Луцьк: ПП «Волинська друкарня», 2024. С. 77–81.

29. Матвійчук, С. С. Колекція пам'яток історії та матеріальної культури – невичерпне джерело творчості. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. Мукачево; Ченстохова: РВВ МДУ; Академія ім. Я. Длугоша, 2022. Випуск 2(33). С. 39–43.

30. Мережа європейських музейних організацій публікує ініціативи допомоги українським колегам і громадянам. URL: <https://iananu.org.ua/novini/news2/1175-merezha-evropejskikh-muzejnikh-organizatsij-publikue-initsiativi-dopomogi-ukrajinskim-kolegam-i-gromadyanam> (дата звернення: 22.11.2024).

31. Міжнародна допомога з порятунку пошкоджених музейних цінностей у воєнний час. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3682597-miznarodna-dopomoga-z-poratunku-poskodzenih-muzejnih-cinnostej-u-voennij-cas.html> (дата звернення: 23.08.2024).

32. Міжнародна допомога з порятунку пошкоджених музейних цінностей у воєнний час. URL: https://www.youtube.com/watch?v=kgiNV1Yi8Uw&ab_channel=UkrinformTV (дата звернення: 25.08.2024).

33. Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеціанська хартія) / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_757#Text (дата звернення: 09.01.2024).

34. Міненко Л. М. Музеєзнавство: словник базових термінів / Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ. 2013. 152 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/334249789_Museology_dictionary_of_basic_terms_handbook (дата звернення: 12.11.2024).

35. Нагаєвщук А. Швидка музейна допомога. Хто рятує українські музеї, які постраждали від війни. URL: <https://nakupilo.ua/novyny/shvydka-muzeina-dopomoha-khto-riatuie-ukrainski-muzei-yaki-postrazhdaly-vid-viiny/> (дата звернення: 25.08.2024).

36. Німецький океанаріум – кращий музей Європи. URL: <https://primetour.ua/uk/company/culture-news/Nemetskiy-okeanarium---luchshiy-muzej-Evropyi.html> (дата звернення: 25.08.2024).

37. Нове визначення музею затвердила Міжнародна рада музеїв ICOM. URL: <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/2222> (дата звернення: 23.11.2024).

38. Пасіковська-Шнасс М. Війна Росії проти культурної спадщини України. URL: https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/250651/0133_1258078_EPRS-AaG-

729377-Russias-war-Ukraine-cultural-heritage-FINAL-ForTrad.pdf (дата звернення: 22.11.2024).

39. Пасіковська-Шнасс М. Дні європейської культурної спадщини. Культурна війна Росії проти України. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733650/EPRS_BRI\(2022\)733650_XL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733650/EPRS_BRI(2022)733650_XL.pdf) (дата звернення: 22.11.2024).

40. Перспективи інтеграції українських музеїв у регіональні, національні та міжнародні музейні організації. URL: http://megalib.com.ua/content/7985_62_Perspektivi_integracii_ukrainskih_myzeiv_u_regionalni_nacionalni_ta_mijnarodni_myzeini_organizacii.html (дата звернення: 22.08.2024).

41. 2022 – початок повномасштабного вторгнення рф в Україну. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lyutyu/24/2022-pochatok-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-rf-v-ukrayinu> (дата звернення: 24.08.2024).

42. Програма «House of Europe» («Дім Європи»). URL: <https://onmedu.edu.ua/programa-house-of-europe-dim-ievropi/> (дата звернення: 24.08.2024).

43. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення: 12.11.2024).

44. Про музеї та музейну справу : Закон України від 29.06.1995 № 249/95-ВР / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.11.2024).

45. Про нас. Український національний комітет Міжнародної ради музеїв. URL: <http://icom.in.ua/z.php> (дата звернення: 21.01.2024).

46. Про нас. House of Europe («Дім Європи»). URL: <https://houseofeurope.org.ua/about-us> (дата звернення: 21.07.2024).

47. Пушнова Т. Це толока, де музейники самі рятують себе і українську спадщину. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/03/10/253273/> (дата звернення: 21.08.2024).

48. Рутинський М. Музеєзнавство. Навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 428 с. URL: https://www.researchgate.net/profile/Mykhailo-Rutynskiy/publication/345391367_Rutynskiy_M_Stetsyuk_O_2008_Museology_Kyiv_Znanja_428_p_in_Ukrainian/links/635b6eb496e83c26eb5d9ad0/Rutynskiy-M-Stetsyuk-O-2008-Museology-Kyiv-Znanja-428-p-in-Ukrainian.pdf (дата звернення: 09.11.2024).

49. Силенко І. С. Розвиток культурно-пізнавального туризму в Київській області: стан та перспективи. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Мистецтвознавство*. Київ, 2021. № 5(1). С. 42–52. URL:

<http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/11005/1/%D0%A1%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%86.-%D0%A2-42.pdf>
(дата звернення: 12.11.2024).

50. Скарбниця нації: українська культурна спадщина. Матеріальна культурна спадщина / Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого. URL: <https://nlu.org.ua/event.php?id=1961> (дата звернення: 12.11.2024).

51. Смаглий К. Найкращий музей Європи – приватний. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2014/05/19/168868/> (дата звернення: 21.08.2024).

52. Смуток Б. Від музейних колекцій до архітектурних пам'яток: як ЄС допомагає рятувати культурну спадщину України. *Калинівка City*. URL: <https://kalynivka.city/articles/390578/vid-muzejnih-kolekcij-do-arhitekturnih-pamyatok-yak-yes-dopomagaye-ryatuvati-kulturnu-spadschinu-ukraini> (дата звернення: 22.11.2024).

53. Спеціальну відзнаку європейців отримав азербайджанський заповідник. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2013/05/21/124371/> (дата звернення: 21.08.2024).

54. Український інститут, ICOM UK та Ukrainian Institute London проведуть серію онлайн-дискусій про порятунок української спадщини під час війни. URL: <https://ui.org.ua/news/news-cultural-diplomacy/saving-ukrainian-heritage-during-the-war/> (дата звернення: 22.11.2024).

55. Шолудько Н. Г. Музейний туризм: виклики сучасності. *Актуальні питання культурології: Альманах наукового товариства «Афіна» кафедри культурології та музеєзнавства*. Рівне: РДГУ, 2016. Вип. 16. С. 247–253. URL: https://rshu.edu.ua/images/nauka/akt_pit_kult_vip16.pdf#page=247 (дата звернення: 09.01.2024).

56. About IMP. Intangible Cultural Heritage & Museums Project. URL: <https://www.ichandmuseums.eu/en/about/about-imp> (дата звернення: 12.01.2024).

57. About us. NEMO – Network of European Museum Organisations. URL: <https://www.ne-mo.org/about-us> (дата звернення: 15.07.2024).

58. Altayli A. The social role of museums. URL: https://cris.vub.be/ws/portalfiles/portal/49551971/book_museums_and_intangible_cultural_heritage_en_1_.pdf (дата звернення: 15.01.2024).

59. An overview of ICOM Code of Ethics for Museums. URL: <https://www.re-thinkingthefuture.com/architectural-community/a9446-an-overview-of-icom-code-of-ethics-for-museums/> (дата звернення: 13.01.2024).

60. Become a member. URL: <https://icom.museum/en/get-involved/become-a-member/> (дата звернення: 13.01.2024).

61. Code of Ethics / Association of Registrars and Collections Specialists. URL: <https://www.arcsinfo.org/about/code-of-ethics> (дата звернення: 13.01.2024).

62. Code of Ethics / International Council of Museums. Archaeological Ethics Database. URL: <https://archaeologicaethics.org/code-of-ethics/international-council-of-museums-code-of-ethics/> (дата звернення: 14.01.2024).

63. Code of Ethics / International Council of Museums. URL: <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/code-of-ethics/> (дата звернення: 13.01.2024).

64. Code of Ethics / Museum of Science. URL: <https://www.mos.org/ethics> (дата звернення: 13.01.2024).

65. Codes of Ethics. UNESCO. URL: <https://en.unesco.org/fightillicittrafficking/tools> (дата звернення: 14.01.2024).

66. Committees' directory / International Council of Museums. URL: <https://icom.museum/en/network/committees-directory/> (дата звернення: 15.01.2024).

67. Due diligence / Good faith. URL: <https://www.obs-traffic.museum/due-diligence-good-faith> (дата звернення: 11.01.2024).

68. Edson G. Unchanging ethics in a changing world. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315560151-18/unchanging-ethics-changing-world-gary-edson?context=ubx> (дата звернення: 11.01.2024).

69. Emergency Preparedness and Response. URL: <https://icom.museum/en/heritage-protection/emergency-preparedness-and-response/> (дата звернення: 11.01.2024).

70. Ethical standards. Codes of ethics. URL: <https://www.obs-traffic.museum/ethical-standards-codes-ethics> (дата звернення: 15.03.2024).

71. Ethics Committee / International Council of Museums. URL: <https://icom.museum/en/committee/ethics-committee/> (дата звернення: 15.03.2024).

72. Exchange Programmes / International Council of Museums. URL: <https://icom.museum/en/capacity-building/exchange-programmes/> (дата звернення: 15.03.2024).

73. History of ICOM / International Council of Museums. URL: <https://icom.museum/en/about-us/history-of-icom/> (дата звернення: 02.01.2024).

74. History of ICOM (1946–1996) / UNESCO Digital Library. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000218650> (дата звернення: 02.01.2024).

75. House of Europe. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/house-europe-%D0%B4%D1%96%D0%BC-%D1%94%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B8_uk?s=232 (дата звернення: 02.08.2024).

76. ICOM Code of Ethics for Museums. URL: <https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOM-code-En-web.pdf> (дата звернення: 27.01.2024).

77. ICOM Code of Ethics. The ICOM Code of Ethics for Museums is a reference text setting standards for the practice of museum professionals. URL: <https://cimam.org/resources-publications/icom-code-ethics/> (дата звернення: 27.01.2024).

78. ICOM Committees / International Council of Museums. URL: <https://icom.museum/en/about-us/committees/> (дата звернення: 27.01.2024).

79. ICOM Information Centre / International Council of Museums. URL: <https://icom.museum/en/research/icom-documentation-center/> (дата звернення: 27.01.2024).

80. ICOM-IMREC / International Council of Museums. URL: <https://icom.museum/en/research/icom-imrec/> (дата звернення: 27.01.2024).

81. Intangible Heritage. URL: <https://icom.museum/en/heritage-protection/intangible-heritage> (дата звернення: 07.05.2024).

82. Intangible Cultural Heritage & Museums Project. URL: <https://www.ichandmuseums.eu/en> (дата звернення: 07.05.2024).

83. International Museum Day. URL: <https://icom.museum/en/international-museum-day-2/> (дата звернення: 08.08.2024).

84. International Training Centre for Museum Studies (ICOM-ITC). URL: <https://icom.museum/en/capacity-building/international-training-centre-for-museum-studies-icom-itc/> (дата звернення: 09.08.2024).

85. Laishun A. The Chinese museum. Transformation and change through ethics construction. URL:

<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315560151-21/chinese-museum-laishun?context=ubx> (дата звернення: 07.05.2024).

86. Lewis G. D. Museum. *Encyclopædia Britannica*. 2021. URL: <https://www.britannica.com/topic/museum-cultural-institution> (дата звернення: 27.04.2024).

87. Mairesse F. The UNESCO Recommendation on the Protection and Promotion of Museums and Collections, their Diversity and their Role in Society. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315560151-13/unesco-recommendation-protection-promotion-museums-collections-diversity-role-society-fran%C3%A7ois-mairesse?context=ubx> (дата звернення: 25.04.2024).

88. Marstine J. Museums, Ethics and Cultural Heritage. London. Routledge, 2011. 456 p.

89. Matassa F. 3 – Ethical considerations from Part 1 – Collections management: overview and principles. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/museum-collections-management/ethical-considerations/58E8543D87421847D7C31E010EF112C6> (дата звернення: 21.02.2024).

90. Museums and Inclusion / International Council of Museums. URL: <https://icom.museum/en/research/cultural-democracy-and-inclusion/> (дата звернення: 21.02.2024).

91. Museums and intangible cultural heritage / Toolbox – Intangible Cultural Heritage & Museums Project. URL: <https://www.ichandmuseums.eu/en/toolbox/book-museums-and-intangible-cultural-heritage> (дата звернення: 21.02.2024).

92. On-line Programmes / International Council of Museums. URL: <https://icom.museum/en/capacity-building/on-line-programmes/> (дата звернення: 21.02.2024).

93. Our Mission / Europeana PRO. URL: <https://pro.europeana.eu/about-us/mission> (дата звернення: 23.11.2024).

94. Our Strategic Focus / NEMO – Network of European Museum Organisations. URL: <https://www.ne-mo.org/about-us/our-strategy/strategic-focus> (дата звернення: 21.02.2024).

95. Overview. Museum International / Wiley Online Library. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/page/journal/14680033/homepage/productinformation.html> (дата звернення: 09.11.2024).

96. Pabst K. From the ICOM Code of Ethics towards a new museum ethics? 2016. URL: https://www.academia.edu/38581193/From_the_ICOM_Code_of_Ethics_towards_a_new_museum_ethics (дата звернення: 24.02.2024).

97. Peace and Human Rights / International Council of Museums. URL: <https://icom.museum/en/research/peace-and-human-rights/> (дата звернення: 24.02.2024).

98. Protecting cultural heritage in Ukraine. Aliph Foundation – Protecting heritage to build peace. URL: <https://www.aliph-foundation.org/en/projects/aliph-action-plan-for-ukraine> (дата звернення: 23.11.2024).

99. Red Lists / International Council of Museums. URL: <https://icom.museum/en/red-lists/> (дата звернення: 24.02.2024).

100. Regional Trainings / International Council of Museums. URL: <https://icom.museum/en/capacity-building/regional-trainings/> (дата звернення: 24.02.2024).

101. Schärer R. M. The work of the icom ethics committee. Museums, ethics and cultural heritage. London: Routledge, 2011. 456 с. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781317197416_A27149259/preview-9781317197416_A27149259.pdf (дата звернення: 14.03.2024).

102. Smeets R. Museums and Intangible Cultural Heritage: Towards a Third Space in the Heritage Sector. Netherlands: Pallas Publications, 2014. 174 с.

103. Sustainability / International Council of Museums. URL: <https://icom.museum/en/research/sustainability-and-local-development/> (дата звернення: 14.03.2024).

104. The cornerstone of ICOM is the ICOM code ICOM code of professional ethics. URL: <https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOM-code-En-web.pdf> (дата звернення: 14.03.2024).

105. The winners of EMYA2024 are announced! URL: <https://europeanforum.museum/news/the-winners-of-emya2024-are-announced> (дата звернення: 23.11.2024).

106. Working Group Digital Transformation / NEMO – Network of European Museum Organisations. URL: <https://www.ne-mo.org/activities/working-groups/working-group-digital-transformation> (дата звернення: 14.08.2024).

107. Who we are / Blue Shield International. URL: <https://theblueshield.org/about-us/who-we-are/> (дата звернення: 12.05.2024).

108. Working Groups / NEMO – Network of European Museum Organisations. URL: <https://www.ne-mo.org/activities/working-groups> (дата звернення: 14.08.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

«Червоні списки» ІСОМ

Азія:

Червоний список старожитностей Афганістану

Червоний список камбоджійських старожитностей

Червоний список китайських культурних об'єктів

Латинська Америка та Карибський басейн

Червоний список культурних об'єктів Центральної Америки та

Мексика:

Червоний список колумбійських культурних об'єктів

Червоний список культурних об'єктів Домінікани

Надзвичайний червоний список культурних об'єктів Гаїті

Червоний список перуанських старожитностей

Червоний список культурних об'єктів Латинської Америки

Північна Африка та Близький Схід:

Червоний список іракських культурних об'єктів

Надзвичайний червоний список лівійських культурних об'єктів

Надзвичайний червоний список сирійських культурних об'єктів

Червоний список культурних об'єктів Ємену

Надзвичайний червоний список культурних об'єктів Єгипту

Західна Африка:

Червоний список культурних об'єктів Західної Африки

Джерело: [5, с. 160; 99].

Додаток Б

Комітети Міжнародної ради музеїв

DEMIST – Міжнародний комітет історичних будинків-музеїв та палацово-паркових ансамблів

COSTUME – Міжнародний комітет музеїв та колекцій костюмів

ICEE – Міжнародний комітет з питань обміну виставками

GLASS – Міжнародний комітет музеїв та колекцій скла

SIMUSET – Міжнародний комітет музеїв та колекцій науки і техніки

CIDOC – Міжнародний комітет документації

CECA – Міжнародний комітет освіти та культурної діяльності

SAMOC – Міжнародний комітет колекцій та діяльності музеїв міст

AVICOM – Міжнародний комітет аудіовізуальних, образотворчих та звукових нових технологій

DRMC – Комітет з управління ризиками стихійних лих

Джерело: [78].

Додаток В

Мандат Комітету Етики ІСОМ на 2023–2026 рр.

- Голова: Леонтін Мейєр-ван Менш (ІСОМ Німеччина)

Члени:

- Саллі Єркович (ІСОМ США) (як керівник перегляду Кодексу етики)
- Цзінфан Ай (ІСОМ Китай)
- Чедлія Аннабі (ІСОМ Туніс)
- Бруно Брулон Соарес (ІСОМ Бразилія)
- Джулі Хігаші (ІСОМ Японія)
- Катрін Пабст (ІСОМ Норвегія)
- Сьюзі Хакімян (ІСОМ Ліван)
- Бонгані Ндглову (ІСОМ Південна Африка)
- Луїза Онуоха (ІСОМ Нігерія)
- Джухі Садія (ІСОМ Індія)
- Маргарита Лараньє (ІСОМ Аргентина)
- Луїс Грау Лобо (ІСОМ Іспанія)
- Жолт Сарі (ІСОМ Угорщина)

Члени за посадою: Емма Нарді, президент ІСОМ, та Стеф Шольтен, представник Виконавчої ради

Зовнішній експерт: Луїза Де Пенья Діас (ІСОМ Домініканська Республіка)

Секретаріат ІСОМ: Тіто Чан (старший співробітник з питань членства).

Джерело: [66].